

ВНЗ «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Факультет суспільних наук

Кафедра медіакомунікацій

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

кваліфікація — магістр з медіакомунікацій

на тему:

**«Онлайн-курси про домашнє насильство: порівняльний аналіз
американської, британської та української платформ
(Coursera, Futurelearn, EdEra)»**

Виконала:

студентка 2 курсу, групи СМЕ 18/М

напряму підготовки:

06 Журналістика

061 Журналістика (Освітня програма

з медіакомунікацій)

Чундак А. І.

Керівник — доц. Титаренко М. О.

Рецензент — доц. Баловсяк Н. В.

Львів – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ОНЛАЙН-ОСВІТИ У СВІТІ	8
1.1. Перші МООС: зародження дистанційного навчання у США.....	8
1.2. Британський досвід: практики дистанційної освіти.....	14
1.3. Створення платформ онлайн-навчання в Україні.....	19
РОЗДІЛ II. СПЕЦИФІКА ЦИФРОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВИБРАНИХ ПЛАТФОРМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	28
2.1. Комуникативний інструментарій МООС на платформі «Coursera».....	28
2.2. Специфіка застосування інструментів комунікації в курсах від «Futurelearn».....	35
2.3. Українська студія онлайн-освіти «EdEra»: використання базового меню комуникативних інструментів.....	40
РОЗДІЛ III. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМУНІКАТИВНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ КУРСІВ ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО	40
3.1. Представленість ресурсів як інструменту для подачі освітнього контенту.....	44
3.2. Використання діяльностей для інтерактивного залучення.....	53
3.3. Застосування комуникативних каналів для підтримки навчального процесу.....	58
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Складно сперечатися з тим, що самоосвіта є трендом останніх років, з чим пов'язана, зокрема, й популярність платформ онлайн-навчання. Серед переваг, які виділяють дослідники формату дистанційної освіти, головними є: низька вартість курсів, можливість швидко осучаснити, розширити наповнення програм та залучити до розробки найкращих експертів, доступність у зручні час та місце для студента, інтерактивність та різноманітність навчальних матеріалів, індивідуалізація освітнього процесу тощо.

З набуттям популярності формату онлайн-курсів окремі фахівці все ж стали прихильниками змішаного навчання, коли частину матеріалу учні чи студенти вивчають вдома завдяки інструментам онлайн-навчання, а решту обговорюють в аудиторії з педагогом. Однак саме під час повного переведення на дистанційний формат навчання у школах та університетах у всьому світі під час карантину 2020 року інтерес до онлайн-освіти став ще більш масовим.

Від створення першої платформи дистанційного навчання у США минуло майже два десятиліття; тим часом український досвід стартував із діяльністю співзасновників «Prometheus» та сягає 6 років. Однак як у світовому, так і вітчизняному випадках, специфіка розвитку онлайн-освіти була зумовлена викликами часу, що спонукали до вдосконалення стратегій розробки масових відкритих онлайн-курсів (з англ. massive open online course – MOOC) та урізноманітнення комунікативних інструментів, котрі використовують для подачі та взаємодії з освітнім контентом.

Важливою особливістю розвитку онлайн-освіти стало розмаїття курсів, які пропонують студентам платформ розробники MOOC. Серед них можна виокремити курси різних спеціальностей, рівнів складності, обсягу матеріалу, тривалості, академічного чи практичного спрямування, з наявним сертифікатом чи без тощо. Широкою є і тематика програм, що стосуються не тільки наукових,

а й суспільних питань. Так, платформи онлайн-освіти стають майданчиками для поширення знань про екологічні виклики, права жінок, проблеми громадського здоров'я тощо.

Окреме місце в категорії курсів на соціальну проблематику займають МООС про домашнє насильство — проблему, яка в умовах вимушеної ізоляції набуває все більшого розголосу. Українська статистика також зумовлює необхідність інформування громадян щодо розуміння своїх прав та засобів самозахисту, а онлайн-освіта може відігравати важливу роль у просвітницьких кампаніях, адже стає одним із доступних засобі отримати інформацію про сутність, види домашнього насильства та методи протидії йому. Таким чином **актуальність магістерської роботи** зумовлена такими факторами, як:

- популярність онлайн-освіти (станом на травень 2020 р. на платформі «Coursera» були зареєстровані 60 мільйонів осіб);
- релевантність масових відкритих онлайн-курсів до викликів проблем суспільства;
- поширеність проблеми домашнього насильства як в Україні, так і в світі, а особливо — у часи пандемії;
- затребуваність комунікативних інструментів для представлення навчального контенту в МООС.

Метою наукової роботи є дослідження комунікативних інструментів онлайн-курсів про домашнє насильство української, британської та американської платформ («Coursera», «Futurelearn», «EdEra»).

Для досягнення поставленої мети ми виокремили такі **завдання**:

- 1) проаналізувати особливості становлення онлайн-освіти у світі (США, Великобританія, Україна);
- 2) апробувати в якості студента онлайн-курси про домашнє насильство на обраних платформах та випробувати наявний у них інструментарій;
- 3) виявити комунікаційні інструменти і проаналізувати їхнє використання інструментів розробниками конкретних МООС;

4) порівняти специфіку використання виявлених комунікативних інструментів в онлайн-курсах американської, британської та української платформ.

Об'єктом дослідження є цифрові комунікації у MOOC, а **предметом** — комунікативні інструменти, які використовують розробники масових відкритих онлайн-курсів для презентування навчального матеріалу, забезпечення взаємодії з ним студентів та підтримки процесу комунікації загалом.

Для підготовки магістерської роботи ми здійснили попередній огляд літератури, з якої обрали **джерельну базу** відповідних наукових праць, що стосуються таких питань, як:

- зародження та становлення онлайн-освіти у світі (Л. Байсара, І. Замулін, Л. Максименко, В. Аугуєнг. Д. Бенедікт, С. Котовіч та ін.);
- функціонування платформ дистанційного навчання «Coursera», «Futurelearn» та «EdEra» (П. Алакозова, А. Ворох, А. Курінний, В. Епелбоуін, Дж. Петерс, М. Нор, Р. Мо та ін.);
- особливості використання комунікаційних інструментів при розробці масових відкритих онлайн-курсів (С. Сисоєва, Ю. Скиба, Н. Руденко, В. Вільямс, А. Каїро, Дж. Мек,).

Емпіричною базою магістерської роботи є пройдені та проаналізовані у процесі дослідження онлайн-курси про домашнє насильство вказаних платформ:

- «Violence Against Healthcare», «Confronting Gender Based Violence: Global Lessons for Healthcare Workers», «Understanding Violence» від «Coursera»;
- «Understanding Gender Inequality», «Addressing Violence Through Patient Care» від «Futurelearn»;
- «Дім (не)безпеки» від «EdEra».

Хронологічні межі дослідження зумовлені функціонуванням самих платформ (з 2012-го року), а зокрема — відкриттям доступу до обраних нами курсів протягом 2012-2019 рр. Цей критерій утім не є визначальним, адже проаналізовані курси з'явилися у різні роки вказаного періоду, а з часом могли

доповнюватися та вдосконалюватися їхніми авторами. Таким чином ми працювали з їхнім сучасним виглядом, який платформи пропонують до проходження на початок 2020-го року.

Методологія виконання роботи є наступною:

1) *бібліографічно-описовий метод* – використаний з метою опрацювати наукову базу з досліджень питання розвитку онлайн-освіти у світі;

2) *історичний* – з метою простежити особливості модифікації дистанційного навчання від періоду виникнення перших MOOC до сьогодні;

3) метод *контент-аналізу* ми використали для дослідження особливостей розробки й наповнення контентом онлайн-курсів про домашнє насильство на вибраних платформах;

4) *компонентний аналіз* – для вивчення різноманіття комунікативних інструментів, використаних при розробці MOOC;

5) *компаративний* — застосований, щоб простежити відмінні та спільні риси розвитку онлайн-освіти у вибраних країнах, а також — для зіставлення результатів, отриманих при опрацюванні обраних онлайн-курсів трьох платформ.

Наукову новизну магістерської роботи становить уперше пророблена порівняльна характеристика окремих категорій комунікативного інструментарію (*ресурсів, каналів, діяльностей*), що формувалися та розвивалися за різних умов в американському, британському та українському середовищах. Також у дослідженні зроблено ревізію й оновлено меню наявного інструментарію.

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що дослідження специфіки використання комунікативних інструментів у MOOC може стати частиною курсів, семінарів, майстер-класів із цифрових комунікацій. **Практичне значення** — меню досліджених інструментів можна запропонувати для апробації розробникам онлайн-курсів та тим, хто працює чи розробляє нові освітні платформи або вдосконалює існуючі, такі як MOODLE.

Структура роботи передбачає три розділи: у першому «Особливості становлення онлайн-освіти у світі» ми пропонуємо ознайомитися з особливостями становлення платформ дистанційної освіти у США, Великобританії та Україні, у другому «Специфіка цифрової комунікації вибраних платформ дистанційного навчання» — розглядаємо загальні особливості інструментарію трьох конкретних платформ, у третьому «Порівняльна характеристика комунікативного інструментарію курсів про домашнє насильство» — досліджуємо застосування комунікативних інструментів у процесі розробки масових відкритих онлайн-курсів про домашнє насильство. Також у додатках зібрано таблиці, створені в процесі апробації інструментів кожного з шести курсів.

РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ОНЛАЙН-ОСВІТИ У СВІТІ

1.1. Перші МООС: зародження дистанційного навчання у США

Зародки ідеї дистанційного навчання у світі з'явилися задовго до появи масових відкритих онлайн-курсів та розвитку онлайн-освіти в сучасному її розумінні. Першість у цьому процесі належить саме американським розробникам.

Поштовхи до переосмислення традиційного навчання в аудиторії у США були здійснені в 60-х роках ХХ ст., коли окремі науковці вже пропонували використовувати можливості комп'ютерних технологій з метою поширення знань. Як пише Л. Байсара, першими ідейниками такої новації були Б. Фуллер, що в своїй лекції зачепив можливість створення відповідної технології, а в Стенфордському дослідницькому інституті його колега, професор Д. Енгельбарт рекомендував до запровадження проєкт під назвою «Вдосконалення інтелекту людини: концептуальна схема» — наукову програму, що відстоювала переваги від використання комп'ютерних технологій у модернізації освіти [2]. За словами науковця, таким чином реально створити всесвітню мережу для обміну даними, однак для цього слід перенести користування комп'ютером на індивідуальний рівень.

Винахідником, що поділяв такі погляди, однак втілював їх уже на початку ХХІ століття, став Селман Хан. У статті про проєкт науковця в американському виданні «Forbes» ідеться про те, що як і будь-яка гучна технологічна новинка раніше, інтернет був сприйнятий в якості панацеї від застарілих освітніх методів; наприклад, з появою радіо в 20-х роках ХХ століття у США запустили понад 200 освітніх станцій, з яких до 1937-го року втім дожили менше сорока [45]. Таким чином новостворений портал «Khan Academy», що став прототипом сучасних платформ онлайн-навчання, стартував у 2008 році та доєднався до ряду проєктів з використання комп'ютерних технологій для реформування освіти. Спочатку на ресурсі публікували навчальні відео, розміщені на відеохостингу YouTube, а

пізніше, з активним поширенням формату MOOC розробники академії перейняли й таку стратегію представлення освітнього контенту. Уже за рік Селман Хан перетворив хобі на повноцінну роботу [52].

Попри лідерство американських фахівців у розвитку дистанційного навчання, першими авторами MOOC натомість є канадські вчені. Так, у 2008 вперше було озвучено термін масовий відкритий онлайн-курс на позначення програми «Конективізм та конективні знання», розробленої заступником науково-дослідного Інституту знань, покращених за допомогою технологій, Дж. Сіменсом та старшим науковим співробітником Нацради досліджень Канади С. Даунзом. Тоді 25 тисяч студентів Університету Манітоби та 2300 студентів із інших міст отримали безкоштовний доступ до курсу в форматі RSS з можливістю обирати формат комунікації з-поміж таких, як: блог, форум у Moodle, синхронні онлайн-сесії [3].

Власне, дефініція MOOC представлена у розшифруванні абревіатури, що з англійської перекладається та пояснюється наступними ознаками:

- massive — масовий — передбачає можливість залучати необмежену кількість студентів одночасно;
- open — відкритий — не має жодних вимог для зарахування;
- online — онлайнний — усі матеріали розміщені на окремій платформі, що зобов'язує від студента тільки наявність інтернет-підключення;
- course — курс — є структурованою навчальною програмою з визначеними правилами та цілями [10].

Такі ознаки залишаються актуальними і сьогодні, через 12 років існування, однак деякі особливості, притаманні першим MOOC змінились. Наприклад, у 2013 році Майкл Гейбл у роботі, присвяченій аналізу перших масових відкритих онлайн-курсів, зазначив, що серед особливостей MOOC є безкоштовність, але — неможливість зараховувати їх в якості навчальних кредитів [38]. Натомість уже за кілька років більшість закордонних платформ зробили обов'язковим фіксований внесок за отримання сертифікату та наразі пропонують студентам

мікрокредитні програми для зарахування у своєму виші — такі модифікації розглянемо на прикладі вибраних платформ далі.

Кілька років потому американські дослідники перебрали стратегію своїх колег з півночі. Першим таким проєктом став «Udacity» від професора Стенфордського університету С. Трана та Массачусетського технологічного інституту П. Норвіга. Вони стали авторами перших МООС «Бази даних» і «Машинне навчання», на які зареєструвалися більше 160 000 осіб із 190 країн. Успішно завершили курс близько 23 тисяч студентів, що все ж означало успіх: розробники продовжили свою діяльність у розвитку платформи дистанційної освіти [6].

Осередками для розвитку онлайн-навчання ставали саме університетські середовища. Так, відомий ресурс «Udemy» виник у 2009 році завдяки спільній роботі викладачів Університету Берклі, Гарварду й згаданого раніше Массачусетського технологічного інституту (MIT) [51]. Засновниками онлайн-платформи «edX» є MIT та Гарвардський університет (2012 р.). «Coursera», про яку детальніше йтиметься у наступному розділі, є проєктом стенфордських ентузіастів — її було запущено в 2012 році завдяки професорам Дафні Колер та Ендрю Іну [47].

Особливість виникнення платформ онлайн-освіти та відповідно курсів від закладів вищої освіти насамперед пов'язана зі спробами працівників вишів знайти інструменти до осучаснення класичного формату навчання. Саме викладачі університетів ставали й зачасту досі залишаються авторами масових відкритих онлайн-курсів: визначають актуальні для широкої аудиторії теми МООС, розробляють їхню структуру, підбирають доречний навчальний матеріал, інколи дбають про візуальне наповнення й технічні складові [49].

2012 рік, коли тільки виникали, але вже активно наповнювалися згадані вище платформи, а медіа й традиційна освіта звернули належну увагу такому формату навчання, як масовий відкритий онлайн-курс, називають у США «роком МООС» [44]. Подальший же розвиток дистанційного навчання характеризувався

не стільки кількісним розширенням платформ, як якісним: згадані портали стають лідерами онлайн-освіти у США та світі, регулярно залучаючи нові університети, що самостійно або у партнерстві з вишами-власниками платформ продукують нові MOOC.

Деякі інші платформи, які перебирали досвід університетських команд-інноваторів онлайн-освіти, на сьогодні є менш відомими. Наприклад, такі портали, як «Skillshare» (створений у 2010 як аналог до «Khan Academy»), де студенти обмінюються досвідом та наприкінці навчання представляють власний проєкт, «Lynda», що як компанія виникла ще в 1995-му році, а пізніше перейняла досвід MOOC для корпоративного навчання, та д. ін. [30].

Однією з ключових ознак MOOC, що на перших порах зумовила набуття популярності такого формату дистанційної освіти, стала відносна дешевизна курсів: за проходження MOOC з самого початку розробниками була передбачена видача сертифікату, який підтверджував факт успішного завершення програми студентом; ціна такого документу могла бути вдесятеро нижчою, ніж за повноцінну дисципліну в коледжі. У липні 2013 року в журналі «Хроніки університетської освіти» («The Chronicle Higher Education») було опубліковано статтю про кейс Колорадського державного університету, що пропонував зараховувати масові відкриті онлайн-курси в якості дисциплін; таким чином вартість іспиту з вибраної дисципліни становила 89 доларів, а проходження повного офлайн-курсу з трьома академічними кредитами коштувала студентам 1050 доларів [41].

Отже, можливість залучити велику кількість студентів, спростивши навчальний процес за допомогою технологій, та порівняна дешевизна MOOC стали базовими перевагами, що привертали увагу до проходження таких програм, — адже у такий спосіб освіта ставала більш доступною. Крім того, навчальні матеріали більшості курсів зазвичай платформи пропонують безкоштовно, а внесок студенти повинні робити у разі бажання отримати сертифікат. Іншою стороною такої доступності ставала індивідуалізація

навчального процесу, що передбачала можливість вивчати теорію та закріплювати свої знання у зручні для студентів темп, час та місці, що зробило онлайн-освіту більш інклюзивною.

Як було згадано раніше, створення та розвиток проєктів онлайн-освіти у США в усіх випадках здійснювалося в університетських середовищах; це дозволило залучати до викладання топових експертів та відповідно ділитися зі студентами найкращими практиками. Зрештою, онлайн-освіта дала можливість зробити навчальний процес більш інтерактивним завдяки використанню різноманітних візуальних та аудіальних комунікаційних інструментів, які ми детальніше опрацювали на прикладі онлайн-курсів про домашнє насильство у третьому розділі магістерської роботи.

Звичайно, паралельно з перевагами слід зауважити і про недоліки дистанційного навчання за допомогою МООС, про які американські фахівці зауважують уже з перших років роботи у відповідному напрямку. Так, першою є необхідність викладачів працювати з великою аудиторією студентів, що ускладнює або й унеможлиблює ефективність надання відгуку щодо успішності. Другою складністю є зворотній бік індивідуалізації навчання, за якого студент повинен виявити самодисципліну, щоб регулярно та ефективно проходити онлайн-курси. Цю особливість ілюструє факт низької кількості завершених курсів порівняно з зареєстрованими студентами. Зрештою, виникати на заваді проходження курсу можуть і фізичні бар'єри, зокрема, незнання мови або неякісне інтернет-підключення, що втім не спростовує можливості онлайн-освіти до використання в якомога ширшому середовищі. Для подолання мовного бар'єру, з яким стикаються користувачі з неангломовних середовищ та для яких складно зрозуміти відео- та аудіоматеріали МООС, сучасні американські платформи також часто пропонують свої курси іспанською, французькою, російською тощо, або закликають волонтерів до перекладу навчальних матеріалів власною мовою [29].

Особливо увагу привертає різноманіття тематики масових відкритих онлайн-курсів та поширеність конкретних галузей для освоєння нових навичок за допомогою дистанційного навчання. Наразі онлайн-платформи у США пропонують тисячі різноманітних курсів. Можна представити такі галузі онлайн-курсів, що представлені окремими розділами на згаданих платформах: комп'ютерні науки, природничі дисципліни, медицина та охорона здоров'я, бізнес та менеджмент, мистецтво, дизайн, вивчення мов, література, історія, філософія, право, інженерія, педагогіка тощо.

Так, час від часу американські платформи онлайн-освіти діляться рейтингами своїх найпопулярніших курсів серед студентів у власних блогах чи зовнішніх виданнях. Однак динаміка залишається стабільною ось уже протягом десятка років: від перших MOOC до сьогодні найбільше увагу користувачів платформ привертають саме курси з програмування. Так, у 2019 році «Coursera» поділилася відповідним топ-10 своїх онлайн-курсів року, до яких увійшли 7 з програмування, 1 з педагогіки, 1 з психології та 1 з вивчення англійської. Протягом року ці MOOC пройшли від 4568 («English for Career Development») до 133 993 осіб («Machine Learning»), що знову ж таки кількісно демонструє популярність вивчення комп'ютерних наук за допомогою інструментів онлайн-освіти [53].

Отже, проаналізувавши історію виникнення масових відкритих онлайн-курсів та їхніх платформ у США, можна дійти висновку, що наразі дистанційне навчання у цій країні перебуває на другому етапі розвитку: від зародження подібного феномену до його активного впровадження як у класичну, так і в неформальну освіту, самоосвіту. Як перші MOOC, так і самі платформи, що сьогодні вважаються найбільш популярними («Coursera», «edX», «Udemy», «Udacity»), були створені в університетських середовищах, чому передували пошуки інноваційних рішень для осучаснення класичного підходу до навчання. Ця особливість спонукала американських фахівців до включення в подальший

розвиток такого напрямку освіти, що в результаті принесло США лідерство в обраному напрямку.

Масові відкриті онлайн-курси привертають увагу студентів своїми численними перевагами (безкоштовним доступом або порівняно низькою вартістю, доступністю за місцем і часом, індивідуалізацією освітнього процесу тощо) та змушують розглядати можливість включення їх як інструменту забезпечення змішаного навчання, зважаючи на деякі недоліки, порівняно з офлайн-освітою: потреба у відгуці та наставництві викладача й необхідності розвинутої самодисципліни студентів.

До найбільш популярної тематики, яка спонукає звернутися до формату навчання через МООС, можна віднести комп'ютерні науки — від перших програм, які стали флагманами онлайн-освіти у США та світі, до найновіших курсів, що привертали увагу студентів у 2019 році. Однак це не заважає університетським спільнотам, які й далі залишаються найбільш активними розробниками американських онлайн-курсів, пропонувати широке різноманіття тематики: від точних і природничих до гуманітарних та суспільних наук, що приваблюють увагу мільйонів студентів зі всього світу.

1.2. Британський досвід: практики дистанційної освіти

На специфіку розвитку дистанційного навчання та поширення МООС у Великої Британії суттєво повпливали традиції, що століттями підтримувалися як у початковій і середній школі, так і в університетах, — можливість здобувати освіту була ознакою заможності, а значить діставалась невеликій частині населення. Процеси реформування освіти у королівстві зумовили переважно зовнішні політичні чинники: світова глобалізація та інтеграція королівства в європейське середовище.

Протягом ХХ століття британська освіта з приватної елітарної стає демократичною. Так, з 40-х років унаслідок Другої світової війни відбувалися зміни в підході до середньої освіти, яка тепер стала обов'язковою, а в 1961 році

створена Комісія з питань вищої освіти, що проаналізувала ситуацію в країні та рекомендувала розширити середовище вишів, створити можливості для професійної позауніверситетської освіти, а саме навчання зробити більш доступним та масовим [13]. Це заклало підґрунтя для майбутньої можливості впровадити онлайн-освіту й у британський простір.

Окрім внутрішніх особливостей підходу королівства до системи освіти, велике значення мало й те, що початок роботи над масовими відкритими онлайн-курсами в Європі не був спричинений на початку необхідністю поширювати знання на світовому рівні, як це сталося у випадку американських творців онлайн-платформ. Виші Іспанії, Франції, Німеччини, Данії, Нідерландів разом із британськими університетами швидко відреагували на інноваційний підхід до навчання та одними з перших у Європі почали готувати власні МООС; однак вони здебільшого приймали рішення не створювати власні платформи, а встановлювати партнерські відносини з американськими колегами та розміщувати свої курси на їхній базі [37].

Тим не менш саме британські виші можна вважати лідерами європейської онлайн-освіти. Так, ще у 1969 році за наказом королеви було створено Відкритий університет (з англ. Open University), який опікувався забезпеченням дистанційного навчання особам, що не можуть самостійно подбати про освіту. На відміну від інших вишів королівства, цей заклад фінансування не за рахунок внесків студентів, а мав грантову підтримку уряду; щоб забезпечити масовий доступ до навчання, університет мусив дбати про постійне вдосконалення своїх ресурсів та вже в 70-х активно впроваджував мультимедійні технології. Так, студенти отримували поштою пакунки з базовими друкованими матеріалами курсів та мали доступ до навчальних центрів із можливістю використання там мультимедійних технологій: телебачення, радіо, програвачів, диктофонів, комп'ютерів тощо [39].

Відкритий Університет увійшов до 12 вишів, що в 2012 році стали партнерами для створення першої британської платформи масових відкритих

онлайн-курсів «Futurelearn». До ініціативи приєдналися також університети Бірмінгхему, Бристоля, Кардіффа, Східної Англії, Екзетеру, Ланкастеру, Лідс, Саусемптон, Уорвіку, Св. Ендрю та Королівський коледж Лондона [46].

Цікаво, що такі топові виші королівства, як Оксфорд, Кембридж чи Імперіал Коледж у Лондоні не були залучені до розробки й наповнення платформи MOOC — вони повністю відмовилися від співпраці та не вбачали майбутнє освіти за відповідним форматом. Натомість «Futurelearn» знайшла партнерів у неосвітньому середовищі: у квітні 2019 року австралійська компанія для пошуку роботи SEEK Ltd, що також підтримує переведення академічних програм університетів в онлайн, виділила 65 мільйонів доларів на розвиток британської MOOC-платформи. Так, закордонні інвестори разом з Відкритим університетом стали спільними власниками проєкту [42]. Крім того, нефінансовими партнерами платформи є такі установи, як Британська Рада, Британська Бібліотека та Британський Музей — вони діляться власними навчальними матеріалами та беруть участь у розробці масових відкритих онлайн-курсів [28].

Зважаючи на вже напрацьований досвід американських фахівців, Відкритий Університет паралельно із розробкою MOOC ініціював численні дослідження специфіки розвитку дистанційного навчання у власному регіоні. Так, за результатами дослідження Департаменту бізнесу, інновацій та навичок Великобританії у 2013 році фахівці виділили чотири типи студентів, що долучаються до MOOC:

- 1) «приховані» (з англ. lurkers) — реєструються на один чи кілька курсів, але не долучаються до процесу навчання взагалі;
- 2) відвідувачі (з англ. drop-ins — ті, що заглядають) — зацікавлені в окремій темі, але не цілому онлайн-курсі;
- 3) пасивні учасники — прийшли за теоретичними знаннями, споживають інформацію, але не цікавляться її обговоренням;

4) активні учасники — вмотивовані до дискусій, проходження тестів та практичних завдань, оцінювання, а також обміну враженнями, до прикладу, в соцмережах [50].

Така класифікація студентів стала не тільки спробою проаналізувати ефективність перших МООС та виявити наявні недоліки, а й зрозуміти критерії відбору учасників для подальших опитувань задля отримання валідних результатів. Цей висновок був одразу ж використаний Відкритим університетом: 46 активних учасників залучили до наступного дослідження з метою зрозуміти, яким критеріям повинен відповідати якісний масовий відкритий онлайн-курс. Таких ознак виявилось п'ять:

- 1) можливість залучення до обговорень на форумі;
- 2) наприкінці курсу — досягнення цілі, поставленої на старті;
- 3) практичність знань і навичок для застосування у професії;
- 4) усвідомлення поглиблення знань після закінчення курсу;
- 5) виконання завдань для самооцінки прогресу.

На відміну від традиційної системи освіти МООС не мають вироблених загальних метрик для оцінки своєї якості або ефективності, тож результати, які вдалося отримати департаменту в такий спосіб, були важливими для подальшого вдосконалення розробки відповідних курсів.

Зважаючи на те, що «Futurelearn» від початку свого існування залишається єдиною британською платформою онлайн-освіти, варто зосередити увагу на умовах користування її можливостями уже в поточному розділі. Так, за аналогією до поширеної американської стратегії на платформі є можливість отримати безкоштовний доступ до навчальних матеріалів, однак сертифікат є завжди платним. Студенти можуть або робити внесок за кожен окремий курс, або оформити підписку та протягом року реєструватися на будь-яку вподобану програму з подальшим отриманням сертифікату.

Окрім звичайних масових відкритих онлайн-курсів платформа з кінця 2019 р. пропонує мікрокредитні програми — аналоги американських спеціалізацій —

що тривають близько 10-12 тижнів та включають кілька MOOC, розміщених у порядку необхідності їхнього проходження. Створені професорами топових вишів, що входять до партнерів «Futurelearn», мікrokредити доступні для зарахування студентам в їхньому університеті як повноцінні дисципліни. Така ініціатива є частиною проєкту Common Microcredentials Framework, який ініційований Європейським Консорціумом MOOC та одночасно стартував ще на трьох платформах: іспанській Miriada X, французькій FUN та італійській Open [43].

Зрештою, завдяки існуванню на базі Відкритого Університету платформа «Futurelearn», як і американська «Coursera», пропонує студентам можливість отримати науковий ступінь онлайн. Усього на платформі 12 напрямів, за якими можливе таке навчання та котрі є аналогами до тем, які наявні до проходження і в форматі MOOC: бізнес і менеджмент, мистецтво і медіа, охорона здоров'я і медицина, історія, ІТ та комп'ютерні науки, мови, література, природничі науки, політика і суспільство, психологія і ментальне здоров'я, наука, інженерія й математика, педагогіка.

На відміну від американської «Coursera», команда «Futurelearn» не підводить щорічних підсумків із найпопулярнішими курсами серед студентів. Однак вона активно веде блог компанії, де в січні 2020-го поділилася результатами рейтингу 30 найкращих світових курсів минулого року від «Class Central» — міжнародної пошукової системи та оглядача MOOC. Так, до топових програм увійшли 8 курсів від британської платформи; з них третє та п'яте місця отримали MOOC від Британської Ради — відповідно «Understanding IELTS: Reading» та «Teaching English: How to Plan a Great Lesson», шосте — курс від Університету Гронінгена «Improving Your Study Techniques». Варто згадати ще один курс, який увійшов до цього рейтингу та зайняв 11 місце серед усіх та четверте після перерахованих вище — MOOC від Університету Шеффілду «Supporting Victims of Domestic Violence», у якому порушується проблема домашнього насилля [32].

Підсумовуючи, ми можемо сказати, що хоча британська онлайн-освіта й перейняла досвід американських платформ МООС, однак специфіка розвитку дистанційного навчання в королівстві була зумовлена власними унікальними особливостями, а саме — багатовіковою закритістю й елітарністю середньої та вищої школи, котра була реформована аж у другій половині ХХ століття внаслідок зовнішніх вимог до демократизації навчання.

Готовність розвивати онлайн-освіту в Великій Британії в сучасному розумінні забезпечив факт існування Відкритого Університету, який, заручившись підтримкою окремих класичних вишів, розпочав продукувати МООС. Відмова від партнерства таких топових закладів, як Оксфорд та Кембридж, тільки засвідчила досі актуальну вірність традиційним підходам. Натомість проєкт-результат такої співпраці — платформа «Futurelearn» — стала популярною та впізнаваною як у королівстві, так і в усьому світі поряд із потужними західними конкурентами.

1.3. Створення платформ онлайн-освіти в Україні

Поява перших українських платформ онлайн-навчання відбулася незадовго після становлення їхніх аналогів у США та Великобританії. Переймаючи ідеї масових відкритих онлайн-курсів та приклади їхнього втілення від закордонних колег, ініціатори проєктів онлайн-освіти в Україні відштовхувалися від тутешніх реалій.

Так, за даними аналітичного огляду компанії Pro-Consulting за квітень 2020-го року, на стимулювання розвитку української онлайн-освіти вплинули 4 чинники:

- застаріла навчальна база: через недостатнє фінансування державних закладів вищої освіти (ЗВО) навчальні програми не оновлювалися суттєво протягом десятиліть, що спонукає студентів до пошуків способів самоосвіти;
- події на сході держави: в умовах війни міністерство освіти і науки повинне було шукати шляхи для забезпечення освітніми матеріалами школярів,

що перебувають на непідконтрольних територіях, для надання їм можливості скласти зовнішнє незалежне оцінювання та вступати до українських вишів;

- впровадження дистанційної форми навчання у ЗВО: намагаючись вирішити проблему неадаптованості освіти до сучасних умов, окремі виші починають визнавати такий формат, розробляти відповідні програми та вивчати їхній попит;

- розвиток інтернет-технологій, які дозволяють студентам продовжувати навчання вдома, зокрема, в умовах ізоляції через карантин [17].

П. Алакозова однією з перших спроб створити платформу онлайн-освіти вказує проєкт Київського національного університету ім. Т. Шевченка у 2013 році. Тоді було запущено ресурс для навчання студентів вишу, а першим курсом став «Бренд-менеджмент». Портал не набув розвитку, але засвідчив світову тенденцію онлайн-освіти — розвиток на базі університетського середовища [1].

Уже в жовтні 2014 року стартував інший, цього разу успішний проєкт, з якого й прийнято починати відлік існування МООС в Україні. Так, тоді ще аспірант згаданого вишу Іван Примаченко (він же — автор концепції та координатор попереднього згаданого проєкту) та викладач «Київського політехнічного інституту» Олексій Молчановський заснували платформу «Prometheus». Спочатку ресурс містив програми від викладачів київських університетів, поступово привертаючи увагу й інших закладів вищої освіти, громадських організацій і компаній, та розширюючи діапазон своїх пропозицій [14].

Якщо «Prometheus» з самого початку існування позиціонувався як проєкт, цільово присвячений онлайн-навчанню, то його аналог, що так само виник восени 2014 року, «Відкритий університет Майдану», був зареєстрований як громадська організація, котра займається як офлайн-заходами і медіапроєктами просвітницького спрямування, так і просуванням власної платформи «VUMonline». Назва організації наштовхує на паралель зі згаданим раніше Відкритим Університетом у Великій Британії, і справді — з того ж 14-го року

представники ГО є партнерами Британської Ради в Україні, з якою, до прикладу, спільно реалізують Active citizen — молодіжний програму соціального розвитку та міжкультурного діалогу [16].

Ще один проєкт, що виник у часи політичних змін відповідних років — студія онлайн-освіти «EdEra». Її основна діяльність, яка розпочалась у 2014 році, стосується розробки навчальних курсів, однак команда також не обмежується цим напрямом: до її активностей студії входять й інтерактивні підручники, освітні онлайн- і офлайн-заходи, спецпроєкти. Як і дві попередні платформи, студія самотужки розробляє українськомовний контент з партнерами-авторами курсів та забезпечує безкоштовний доступ користувачів до навчальних матеріалів та отримання сертифікату [5]. Детальніше особливості платформи розглянемо в наступних розділах.

Часто у медіапублікаціях до платформ онлайн-освіти відносять проєкт «WiseCow» (з англ. мудра корова) — безкоштовний некомерційний відеолекторій з додатковими матеріалами до кожного розділу [11]. Так, на сайті міститься 9 розділів (література, кіно, мистецтво, історія, журналістика, мода, міста та соціум), у кожному з яких користувачам пропонують записи лекцій вибраних експертів, а також текстові матеріали для теми.

Однак «WiseCow» не можна віднести до категорії платформ дистанційного навчання з масовими відкритими онлайн-курсами, адже навчальний формат не є відповідним проходженню повноцінного курсу: перегляд відео не потребує реєстрації на сайті, а після опрацювання матеріалів студенти не отримують сертифікату, що можуть підтвердити їхнє навчання; крім того, навчання на платформі не передбачає інтерактивної взаємодії зі студентом, що дозволяє нам зробити висновок про активне функціонування наразі трьох платформ МООС в Україні.

Ми б хотіли детальніше звернути увагу на хибне інтерпретування терміну «платформа онлайн-освіти», яке часом трапляється у медіа. Так, «платформи онлайн-освіти» — це те саме, що й e-learning platform (з англ. платформи

електронного навчання), які, за визначенням Кароліни Кости, є «системами, за допомогою яких студенти отримують доступ до курсів у різних форматах (текст, зображення, звук), а також взаємодіють з вчителями і/або колегами через дошки повідомлень, форуми, чати, відеоконференції чи інші типи комунікаційних інструментів» [33]. Тим не менше, сама «EdEra» називає себе не платформою, а саме студією онлайн-освіти, аргументуючи таку позицію тим, що не стільки дає простір для розміщення освітнього контенту, як задіяна до його розробки на всіх етапах [23].

Проаналізувавши різноманіття курсів, які пропонують згадані портали, можна зробити висновок, що основними темами українських MOOC є наступні:

- громадянська освіта: лідерство у розробці подібних програм має «VUMonline», яка й позиціонує себе як платформа для можливості навчитися: розуміти світовий контекст, взаємодіяти з органами влади, формувати і розвивати громади, розробляти проекти соціального підприємництва, будувати комунікацію з іншими людьми та врешті покращувати власну ефективність для втілення суспільно-важливих ідей [19]; на платформі «EdEra» також розміщено близько 20 курсів про громадянську освіту, а «Prometheus» пропонує цикл із 7 програм, названих однойменно;

- шкільна освіта: першість у цьому напрямку має «EdEra», котра, зокрема, розвиває проекти у співпраці з Міністерством освіти і науки; серед таких MOOC переважають курси для педагогів та для підготовки школярів до ЗНО; водночас платформа «Prometheus» містить цикл курсів для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання та з зими 2020 року розвиває окремий проект для підвищення кваліфікації вчителів: обираючи з десяти MOOC про освіту (станом на травень 2020 р.), українські педагоги можуть пройти певний курс і зарахувати отриманий сертифікат як підвищення кваліфікації [15];

- саморозвиток: найширше різноманіття курсів, присвячених саморозвитку студентів, незалежно від віку, статі та професії пропонує саме «Prometheus»; це MOOC для вивчення мов, питань гендеру, здорового

харчування, історії, соціології, психології, журналістики тощо; інші дві платформи все ж тяжіють до згаданих тематик.

Порівняно з проаналізованими популярними платформами США і Великобританії, масові відкриті онлайн-курси з програмування не є настільки популярними на українських платформах. Так, пропозиція таких програм наявна тільки на «Prometheus», де розміщені 4 курси, об'єднані в цикл «Аналіз даних», та 5 курсів з окремих мов програмування (R, Java, C# тощо). З-поміж курсів платформи така добірка займає близько однієї двадцятої від загальної кількості понад 200 МООС, а на інших згаданих платформах подібної тематики взагалі не представлено, що дає привід говорити про наявність, але нерозвиненість такого напрямку для вивчення у форматі масових відкритих онлайн-курсів.

Ще однією виразною особливістю британських і американських курсів є розробка курсів на базі університетів, де лекторами стають викладачі, а зйомка забезпечується переважно ресурсами вишу-автора. В Україні ситуація є дещо іншою: засновниками платформ є команди, що надалі беруть на себе всю відповідальність за процес розробки курсу: від отримання запиту на створення до курсу, напрацювання концепції, планування курсу, здійснення етапів продакшну та постпродакшну.

Найбільш успішним досвідом співпраці із закладами вищої освіти може поділитися платформа «Prometheus», що наразі співпрацювала з Українським католицьким університетом та Львівською бізнес-школою, Київським національним університетом ім. Т. Шевченка та Львівським національним університетом ім. І. Франка, Національним університетом «Києво-Могилянська академія», НТУ «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського» та НУ «Львівська політехніка», Івано-Франківським національним медичним університетом тощо. Подібні партнерські відносини напрацьовує і «Відкритий Університет Майдану», що наразі розмістив на своєму порталі МООС, які спільно підготовлені з Київською, Львівською і Києво-Могилянською бізнес-школами та Київською школою економіки.

Від конкурентів на українському ринку «Prometheus» відрізняє також практика перекладу масових відкритих онлайн-курсів закордонних платформ та розміщення їх у власній системі. Серед таких MOOC — відомі «Основи програмування CS50» від Гарвардського університету, «Дизайн-мислення в школі» від Массачусетського технологічного інституту, «Навчайтесь вчитись: Потужні розумові інструменти для опанування складних предметів» від професорки Університету Окленда Барбари Оклі, цикл курсів з англійської мови від Університету Пенсильванії тощо. Така ініціатива дозволяє студентам навчатися в найкращих експертів топових курсів, оминаючи при цьому мовний бар'єр.

Існування українських платформ дистанційного навчання як початково громадських ініціатив зумовило особливості фінансування таких проєктів. Так, життєздатність американських платформ, яка тільки зміцнилася протягом десяти років, забезпечують університети, на базі яких розробляються курси з можливістю застосувати найкращі матеріально-технічні бази, а британської — урядова фінансова підтримка спільно з Відкритим Університетом. Крім того, закордонні компанії-платформи активно шукають шляхів монетизації. До прикладу, Джон Деніел аналізує 8 типів бізнес-моделей, які пропонує «Coursera» на власному сайті, та до яких входять: сертифікація оцінок експертами, інвалідація іспитів, рекрутинг працівників (через оплату компаніями доступу до оцінок), спонсорство, «оренда» платформи для розміщення корпоративних курсів, репетиторство, плата за сертифікат, навчання чи за доступ до окремих відеозаписів, знятих за умови попередньої співпраці [35]. Таку ситуацію автор в іншій своїй публікації називає переходом від freemium до premium [36] (гра слів: з англ. premium — вищий показник якості, а freemium — від free (вільний) та premium — бізнес-модель, за якою компанія створює два продукти, один із яких надає безкоштовно, а інший продає [48]).

Українські ж платформи онлайн-освіти пропонують безкоштовний доступ до навчальних матеріалів, проходження й отримання сертифікату, що відповідно

знімає зі студентів відповідальність за фінансування свого навчання і забезпечення функціонування самої платформи.

Регулярним способом отримати кошти є розміщення банківських реквізитів на платформі для охочих здійснити благодійні внески. Іншим методом є краудфандингові кампанії — добровільні збори коштів на підтримку зусиль конкретних людей чи організацій, що як правило, здійснюються за допомогою інтернету [25]. На відміну від внесків, подібні ініціативи передбачають цільовий збір коштів у визначений термін. Успішність таких кампаній залежить як від якості наявних освітніх продуктів, так і від якісно проробленої інформаційної кампанії з поясненням концепції майбутнього проекту та фінансового плану.

Так, усі три проаналізовані організації свого часу запитували про фінансову підтримку через українську краудфандингову платформу «Спільнокошт»: у 2016 році «Prometheus» вдалося зібрати 515 тисяч гривень з потрібних 400 тисяч (до слова, кампанія 2020 року на власному сайті протягом близько 4 місяців збрала майже 1 млн); єдина кампанія від ВУМ не увінчалася успіхом — з заявленої суми півмільйона вдалося зібрати тільки 41 тисячу. Там же тричі збирала кошти онлайн-студія «EdEra»: двоє проектів також принесли команді більше грошей, ніж було запитано (81 тисяча з 60 тис. заявлених на проєкт інтерактивної бібліотеки та 85 тис. з потрібних 82 тис на створення відеопосібнику з протидії цькуванню у школі).

Третій шлях фінансування українських платформ онлайн-освіти — підготовка курсів на грантові кошти. Наприклад, серед партнерів «Відкритого Університету Майдану» є німецький Фонд Конрада Аденауера, Європейський фонд в підтримку демократії, українська спільнота американської організації EdCamp та українська філія американської компанії Microsoft. Розробку курсів студією «EdEra» підтримують Посольство Сполучених Штатів Америки, Посольство Великої Британії, Британська Рада, ОБСЄ в Україні тощо. Серед закордонних партнерів, що підтримали розробку окремих курсів «Prometheus», є Програма розвитку ООН в Україні за фінансової підтримки Уряду Німеччини,

Агентство США з міжнародного розвитку, Фонд прав людини Посольства Королівства Нідерландів, Празький центр громадянського суспільства тощо.

Підсумовуючи, ми можемо сказати, що наразі українську онлайн-освіту репрезентують три платформи: «Prometheus», «EdEra» та «Vumonline» від «Відкритого Університету Майдану». Усі вони виникли у 2014 році зусиллями невеликих команд і далі активно розвиваються, збільшуючи кількість курсів та студентів. Вони є незалежними від університетів та пропонують лише частку своїх курсів у партнерстві з закладами освіти.

До умов, у яких формувалися згадані платформи, експерти відносять застарілість навчальної програми традиційних освітніх закладів, потреба в оновленні й пошуці нових форматів комунікації з учнями та студентами, а також події на сході країни, що спонукали активних громадян згуртуватися для створення масового, доступного та якісного освітнього контенту. Так, найпопулярнішими масовими відкритими онлайн-курсами в Україні є такі, що стосуються громадянської освіти чи реформування педагогічних підходів у школі або ж пропонують окремі теми для саморозвитку. Існують українські платформи за рахунок добровільних внесків, краудфандингових кампаній та грантової підтримки, що дозволяє робити українську онлайн-освіту справді безкоштовною та масовою протягом повноцінних шести років.

Підсумовуючи проаналізовану історію становлення й розвитку онлайн-освіти у світі, можна сказати, що точкою відліку всього процесу є саме США, де в пошуках шляхів осучаснення та демократизації освіти найбільш потужні університети зосередилися над розробкою ідеї дистанційного навчання. Протягом 2009-2012 років топові виші надали доступ до масових відкритих онлайн-курсів студентам зі всього світу. Проєктами, що дали можливість реалізувати цей задум, стали «Udemy», «edX», «Coursera» тощо. Найбільш популярними МООС, що з самого початку почали напрацьовувати виші-партнери, стали курси з програмування.

У випадку Європи ідею онлайн-освіти зустріли не всюди зі жвавістю. Європейські університети або не засновували платформи масового користування у світових масштабах, або встановлювали партнерські відносини з американськими ініціаторами й розміщували на їхній базі власні продукти. Зовсім інакше процес виглядав у Великій Британії, що зумовлено багатолітньою елітарністю та закритістю освіти. Окремі університети все ж згуртувалися та утворили з уже існуючим на тоді понад 50 років Відкритим університетом єдину мережу та платформу під назвою «Futurelearn».

Тренд на самоосвіту завдяки MOOC паралельно розвивався і в Україні, щоправда, зі своїми особливостями. Засновниками платформ стали не університети чи школи, а ініціативні команди, що намагалися вирішити локальні проблеми: громадянська освіта, підготовка учнів до ЗНО, вивчення мов. Зважаючи на специфічну власність, засновники таких платформ шукають підтримки за допомогою краудфандингових кампаній, благодійних внесків та грантів, а найкращі досвіди розробки курсів запозичують у закордонних колег.

РОЗДІЛ II. СПЕЦИФІКА ЦИФРОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВИБРАНИХ ПЛАТФОРМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Комунікативний інструментарій MOOC на платформі «Coursera»

Американська платформа масових відкритих онлайн-курсів «Coursera» є найбільш впізнаваною для дистанційного навчання — на сьогодні її користувачами є 60 мільйонів осіб зі всього світу, що мають можливість обрати для навчання більше 4200 курсів (дані платформи за травень 2020 року). Такі масштаби просто зобов'язують команду платформи до детального продумування всіх етапів комунікації: не тільки від моменту реєстрації студента на курс, а й від вдалого попереднього інформування та приваблення його уваги, — і до забезпечення ефективної комунікації студента з викладачами протягом місяця навчання чи навіть кількох років.

Окрім уже звичних масових відкритих онлайн-курсів користувачі «Coursera» можуть також зареєструватися на такий тип навчання, як спеціалізація — серії курсів, поєднаних однією темою з метою надати студентам якомога повніші уявлення з теми. Спеціалізації можуть містити від трьох до більше десяти частин-курсів та тривати від кількох місяців до року, а щоб перейти до наступного курсу, студенти повинні закінчити попередній. Обов'язковою умовою завершення спеціалізації є виконання capstone project (з англ. capstone — «наріжний камінь») — підсумкового завдання, до прикладу, вирішення бізнес-кейсу з пропозицією стратегічних рекомендацій, розробка мобільного додатку, написання наукового дослідження тощо. У випадку успішного проходження студенти отримують єдиний сертифікат зі спеціалізації та з кожного курсу окремо [31]. Станом на травень 2020 року на платформі існує більше 430 спеціалізацій.

Третій тип навчання — науковий ступінь, який передбачає кількарічне навчання за вибраною програмою. У разі реєстрації на подібну програму онлайн-платформа стає посередником у комунікації між університетом і студентами,

забезпечуючи технічну сторону протягом усього тривалого процесу дистанційного навчання [40]. У травні 2020 року платформа містила 20 програм для отримання бакалаврського та магістерського ступенів.

У нашій роботі ми зупинилися саме на вивченні масових відкритих онлайн-курсів, тобто — короткострокових програм. Особливості комунікації студентів і розробників MOOC та використання для її забезпечення певних інструментів визначає як команда платформи, так і кожен автор програми. Таким чином на платформі існує стандартизований інструментарій, повнота використання якого залежить від університету, що працював над своєю навчальною програмою. Надаючи таку самостійність авторам, «Coursera» звільняє себе від відповідальності за якість розробки курсів, але регулює дотримання єдиної стратегії.

Кожен курс на платформі підпорядковується стандартному інтерфейсу, який включає наступні складові:

- «**Overview**» (огляд), що містить *хронологічну стрічку*, яка поділена за етапами (тижнями) проходження курсу й змінюється залежно від активності студента; цю стрічку користувач також бачить на панелі вибраних курсів, щоб стежити за власним прогресом; тут же — *вступне звернення інструктора* (лектора) та *календарі успішності*, поділені на блоки за тижнями, які демонструють сумарну тривалість лекцій, читань, практичних завдань чи тестів, дедлайни виконання та оцінки студентів; обравши певний тиждень, студент потрапляє всередину курсу та може почати працювати з будь-якої бажаної частини, не дотримуючись хронології програми;

- «**Grades**» (оцінки) — список завдань, які студент повинен виконати протягом курсу з переліком назв, типу завдання, його статусом виконання, дедлайном, важливістю у відсотковому відношенні та фінальною оцінкою;

- «**Notes**» (нотатки) — у цьому блоці з'являються усі внесені студентами нотатки протягом курсу, що сортуються за тижнями; панель нотаток вмонтована в увесь курс таким чином, що студенти можуть натиснути кнопку

«Save Note» (зберегти нотатку) і в довільний спосіб редагувати свої думки; також передбачена опція виділення тексту (саме транскрибованої лекції, що розміщена під відео) для внесення нотатки, до прикладу, цитати мовця;

- «**Discussion Forums**» (форуми для дискусій) — за аналогією до нотаток, у цьому блоці зібрано проміжні обговорення, до яких студентів закликають долучатися протягом навчання; так, найперше, система пропонує переглянути форум тижня, на якому востаннє зупинився користувач; нижче розміщено огляд типових форумів:

- «**General Discussion**» — головне обговорення курсу, де студенти діляться враженнями протягом навчання, піднімаючи до обговорення окремі теми в межах курсів;

- «**Meet and Greet**» — форум для знайомства, де користувачі можуть представитися та відреагувати на представлення одне одного;

- «**Open Critique**» — форум, присвячений окремому типу завдання, що оцінюється авторами курсу так само важливо — оцінці завдань одне одного; використовується для оцінки практичних завдань (наприклад, студенти оцінюють виконані графічні зображення одне одного у курсі «**Graphic Design**»);

- «**Messages**» (повідомлення) — огляд усіх новин курсу від його старту до завершення; не передбачає взаємодії, як у випадку форуму;

- «**Course Info**» (інформація про курс) — містить опис курсу включно з його рівнем, тривалістю, переліком доступних мов і субтитрів та оцінкою користувачів; тут же розміщений силабус із повторним переліком складових кожного тижня.

Щоб структурувати елементи подання навчального матеріалу та взаємодії студента з матеріалом, викладачем або іншими студентами курсу, ми виділили кілька категорій, якими будемо оперувати для віднесення того чи іншого інструменту МООС до певної групи за функціональним призначенням:

- *ресурс (resource)* — інструмент для розміщення навчального матеріалу на платформі; вміщує контент, але не передбачає взаємодії студента;

- *канал (channels)* — внутрішній чи зовнішній інструмент для здійснення комунікації; подібно до *ресурсу*, вміщує/ретранслює контент, але також і передбачає взаємодію студента;

- *діяльність (activity)* — інструмент для залучення студента до взаємодії з освітнім контентом.

Таку класифікацію ми пропонуємо за аналогією до інтерфейсу навчальної платформи «Moodle», що пропонує саме такі види інструментів (з англ. Moodle — «модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище», безкоштовна онлайн-платформа для розміщення і проходження навчальних курсів [26]).

Особливості комунікації між студентами та викладачами під час онлайн-навчання стали предметом вивчення окремих дослідників, у тому числі, й українських науковців, що аналізуючи навчальний процес на платформі, напроцьовують рекомендації для вітчизняного контексту. Зокрема, А. Ворох та Є. Коваль підсумовують, що освітній контент на платформі «Coursera» подається з використанням таких елементів, як: відеолекції, текстові матеріали, домашні завдання, тести та підсумкові іспити [4]. Усі ці елементи можна віднести до різних категорій, які ми виокремили та перерахували вище.

Так, **відеолекції** — базовий та найпоширеніший *ресурс* американської платформи. Починаючи від вступного інтро, у якому студентів ознайомлюють з важливістю проблеми курсу, планом навчання та майбутніми навичками і знаннями, до щотижневих лекцій, використання відео забезпечує надання студентам найбільшої частки теоретичного матеріалу. Тривалість лекцій є різною — від одної хвилини до цілих 20-30 хвилин, що автори визначають самостійно залежно від своїх уявлень про ефективну навчальну програму. Деякі автори намагаються розділити лекції на якомога більшу кількість відеороликів, щоб дати можливість студенту закріпити матеріал проміжними тестами чи обговореннями у форумах.

Текстові матеріали — ще один поширений *ресурс*. Залежно від курсу, автори пропонують студентам самостійно опрацювати підбірку вибраних статей з теми; внесені статті потрібно завантажувати на ПК або ж відкривати за гіперпосиланням. Кожна з відеолекцій також супроводжується розміщенням під нею транскрибованого тексту мовця — це є потрібним для можливості перемотування на конкретний уривок лекції та для забезпечення інклюзивності навчального процесу (наприклад, у такий спосіб матеріал стає доступним для нечуючих); також кожен відеоролик передбачає наявність субтитрів різними мовами. Охочі студенти можуть на волонтерських засадах долучитися до перекладу курсу своєю мовою, якщо нею лекцію ще не було протитровано.

Тести — типова *діяльність* на платформі «Coursera», яку використовують виключно з метою перевірки отриманих знань. Так, існують проміжні тести (після вибраних відеолекцій 1-2 запитання з кількома варіантами відповіді) та підсумкові. Студенти мають кілька спроб для проходження тесту, що оновлюються через певну кількість годин; система запам'ятовує найкращий результат.

Домашні завдання — специфічна *діяльність* на платформі, що на відміну від тестів не є обов'язковим елементом кожного курсу та відповідно може сильно різнитися як за форматом і умовами, котрі вимагає галузь знань онлайн-курсу, так і цінністю в умовах можливості отримати сертифікат. Як було згадано раніше, такі вправи можуть передбачати розв'язки кейсів, здійснення міні-дослідження, написання есею тощо. В окремих випадках повноцінним завданням є оцінка студентом робіт його однокурсників з наданням розгорнутого відгуку в окремій ланці форуму. Таким чином особливості домашнього завдання підпорядковані власному розсуду викладачів.

Щодо **підсумкових іспитів**, про які пишуть згадані автори, то ними зазвичай є тести з усіх тем курсу (також *діяльності*). Після успішного завершення такого тесту студенти мають право отримати сертифікат.

Важливим компонентом кожного курсу, на якому втім не наголосили згадані дослідники, є **форум** — найбільш активний *канал* комунікації на платформі, що передбачає висування лектором теми до обговорення та заклик студентів приєднуватись до дискусій. Можливі види форумів вибраної платформи було згадано раніше.

Для підтримки контакту зі студентами автори курсу можуть скористатися кількома *каналами*. Наприклад, публікують дописи про початок нового тижня чи необхідність виконати певне завдання — усі ці нагадування з'являються у згаданому розділі «**Messages**». Очікуваною відповіддю може бути, до прикладу, перехід студентів до діалогу чи конкретної частини курсу.

Цікавою особливістю платформи є розміщення на різних складових курсу порад чи мотивуючих звернень до студента. Наприклад, у блоці «Discussion Forums» студенту радять: «Get help and discuss course material with the community» («Отримай допомогу та обговори матеріал курсу зі спільнотою»); у разі тривалої неактивності у переліку курсів поряд зі стрічкою прогресу можна побачити такі фрази, як: «You're falling a little behind. Don't worry, you can switch to another session» («Ви трохи відстаєте. Не хвилюйтесь, ви можете перейти на інший сеанс») або «Pick up where you left off. Don't let the great things you learned fade away!» («Поверніться туди, де зупинилися. Не дозвольте великим речам, про які ви дізналися, згаснути!»).

Головним *каналом* комунікації зі студентами поза платформою є **електронна пошта**. За допомогою текстових листів студенти можуть отримувати сповіщення про реєстрацію на курс, пройдений тест та нагадування у разі, якщо активність студента суттєво знизилась. Електронна пошта також є інструментом для розсилки: студент отримує посилання на нові статті у блозі, добірки нових курсів на платформі, персоналізовані рекомендації курсів (тобто такі, що складені на основі вподобань студента та тематично дотичні до попередніх пройдених курсів). Очікуваною взаємодією з *каналом*-поштою є

перехід студента за посиланням до курсу, про який було сповіщено, або до статті, яку було запропоновано до прочитання в блозі.

Власне, важливим каналом комунікації команди платформи та користувачів є сам **блог** «Coursera», що передбачає не тільки розміщення статей від авторів курсів чи команди платформи, а й можливість читачів-студентів пропонувати до опублікування власний контент. Так, у блозі студенти можуть побачити такі розділи:

- «For Business» («Для бізнесу») — матеріали, які потенційно корисні представникам бізнес-сфери, майбутнім компаніям-студентам чи партнерам: дайджести новин платформи для бізнесу, огляди корисних курсів, інтерв'ю з працівниками платформи тощо;
- «For Educators» («Для тих, хто вчиться») — статті з порадами щодо навчання та викладання як на платформі, так і в освітніх закладах, де навчаються чи працюють студенти;
- «Product News» («Продуктові новини») — статті про останні оновлення платформи і поради для ефективного навчання на курсах;
- «Stories» («Історії») — особисті історії студентів, що діляться досвідом навчання на платформі та результатом, який вдалося досягти завдяки проходженню курсів; такі історії можуть бути подані в форматі текстового есею з фотографією студента або ж за допомогою відео.

Підсумовуючи, можна сказати, що платформу «Coursera» справедливо вважають лідером дистанційного навчання, зважаючи як на кількісний показник — кількість курсів, студентів, представленість у країнах, — так і на якісний — наповненість контентом та залучення різноманітних медійних інструментів для підтримки комунікації. У 2020 році 60 мільйонів студентів зі всього світу мають можливість обрати до вподоби з-поміж більше 4000 масових відкритих онлайн-курсів, а також понад 400 спеціалізацій та 20 програм-наукових ступенів — унікальних можливостей, які розвинулися в результаті активної діяльності протягом останніх років.

Для організації навчального процесу платформа пропонує стандартизований інтерфейс курсу, що включає такі складові, як: огляд програми, журнал успішності, нотатки студента, доступні форуми, повідомлення та опис MOOC. Для аналізу особливостей усіх інструментів, що використовують при розробці для подачі освітнього контенту та опрацювання його студентами, ми виокремили такі три групи інструментів, як: *ресурси* (наявність контенту, але відсутність взаємодії), *канали* (передбачають як наявність контенту, так і потребу взаємодії), а також *діяльності* (мають на меті залучити студента до взаємодії з контентом курсу).

Так, кожен масовий відкритий онлайн-курс передбачає використання всіх трьох типів інструментів. Загалом базовий інструментарій американської платформи «Coursera» передбачає використання таких *ресурсів*, як відеолекція і текстові матеріали лекцій, таких *каналів*, як електронна пошта, внутрішні повідомлення, форуми, блог, а також такої *діяльності*, як тест. Наявність перелічених інструментів є базовим скелетом кожного курсу, однак автори можуть також на власний розсуд розширювати перелік інструментів для досягнення ефективності студентів.

2.2. Специфіка застосування інструментів комунікації в курсах від «Futurelearn»

На відміну від американського аналогу, британська платформа є менш впізнаваною, однак також підтримує партнерські відносини як з топовими університетами зі всього світу, так і з окремими організаціями. Дізнатися про кількісні показники успішності платформи можна з річних звітів, що доступні в блозі платформи — близько 10 мільйонів станом на 2019 рік. Щодо самих курсів, то в травні 2020 року платформа налічує 780 MOOC з урахуванням як доступних наразі, так і таких, які відкриють згодом, чи можливість зареєструватися на які вже минула: платформа практикує набір студентів на деякі курси у визначені

періоди роки, що здійснюється для забезпечення більш ефективної комунікації студента з викладачем, та відрізняє «Futurelearn».

Як і «Coursera», британська платформа зробила доступною проходження спеціалізацій, які в цьому разі мають назву мікрокредитні програми — таких є 17. Однак вони не завжди є сукупністю кількох курсів, а можуть передбачати і проходження єдиного MOOC протягом 10-12 тижнів, що дає можливість зарахувати отриманий сертифікат як пройдену дисципліну в університеті студента.

Зрештою, отримання наукового ступеня на платформі також доступне — усього студенти можуть обирати з 33 програм, що в півтора рази перевищує кількість наукових ступенів на проаналізованому американському конкурентові. За аналогією до певних курсів, студенти повинні розпочати навчання не в довільну дату, а обрати з кількох запропонованих.

Інтерфейс курсів «Futurelearn» є відмінним від попередньої платформи, однак простим і лаконічним. Так, зареєструвавшись на курс, студент бачить перед собою усього три вкладки, розміщені в горизонтальному порядку:

- «To do» («Зробити») — перелік усіх тижнів зі змістом;
- «Activity» («Активність») — аналог форуму, що передбачає перелік усіх коментарів у межах курсу від найсвіжішого до найстарішого; користувач може обрати такі фільтри:
 - «Bookmarked» — збережені студентом коментарі;
 - «Your comments» — відображення коментарів, залишених самим користувачем для подальшого відстеження реакцій інших;
 - «Following» — у цьому блоці відображатимуться коментарі студентів, на яких підписаний сам користувач;
- «Progress» («Прогрес») — відсоткове відображення пройденого матеріалу.

Порядок та різноманітність використання інструментів у процесі курсу, на відміну від «Coursera», у випадку британської платформи є ще більш залежним

від автора-розробника. Так, деякі курси можуть включати замість відеоролику-інтро аудіозвернення авторів (до прикладу, як у курсі «COVID-19») — формат аудіо зовсім не представлений на американській платформі. Утім як усі відео американського аналогу, так і всі аудіо й відео британської платформи пропонують транскрибований текстовий матеріал та субтитри.

Спробуємо виокремити типові комунікативні інструменти, з якими студент стикається протягом навчання на «Futurelearn» та порівняти специфіку їхнього використання з «Coursera».

Відео, як *ресурс* теоретичного матеріалу, є короткими за тривалістю (до 3-5 хвилин) та передбачають не тільки подачу матеріалу спікерами-лекторами у вигляді начитки тексту перед камерою, а й представлення уривків мультфільмів чи бліц-опитування кількох фахівців (як у курсі «Teaching for Success: Lessons and Teaching»).

Текстові матеріали, як *ресурс*, можуть являти собою документи для завантаження у форматі pdf, добірки статей чи ресурсів, або ж короткі конспекти, структуровані для зручного прочитання.

Тести, за аналогією до виключно форми оцінки отриманих знань студентів «Coursera», доступні тільки тим студентам, що придбали платну версію курсу (від безкоштовної вона відрізняється виключно можливістю отримати сертифікат, а значить — пройти попередній тест). Як інструмент-діяльність з метою перевірити обізнаність студента в темі ще до проходження ним програми або в проміжні етапи навчання, тести на платформі «Futurelearn» мають назву **квізів**. Проходячи квіз, користувач одразу бачить правильність обраної відповіді та не отримує оцінки за складання тесту, а виключно просувається далі за прогресом курсу.

Живе й активне спілкування у навчальному процесі є обов'язковим елементом масових відкритих онлайн-курсів від «Futurelearn». Більше того, щоб долучитися до обговорення, студенту не потрібно чекати визначеного завдання на кшталт «Прокоментуйте репрезентативність проблеми у вашому регіоні», а

достатньо прогортати будь-яку проміжну сторінку курсу й залишити коментар, який користувач вважає за потрібним. Так, традиційний для американської платформи **форум**, як *канал комунікації*, представлений на «Futurelearn» у вигляді стрічки **коментарів**. На одному з найперших етапів реєстрації на курс студентів просять розповісти про себе та мотивацію зареєструватися на курс; відповідь на такий запит не є обов'язковим, однак у разі ігнорування студент отримує сповіщення про цей крок, що повертає його до виконання.

Важливим елементом просування прогресу студента під час навчання як на «Futurelearn», так і на «Coursera» є необхідність регулярно та самостійно позначати виконані завдання. Так, прослухавши лекцію та перейшовши до наступної частини курсу без натискання кнопки «Mark as Complete» (для брит. платформи), успішність студента формально залишається на тому ж рівні, що й до початку навчання.

Подібні до американської платформи особливості будування комунікації через *канал електронної пошти* має і «Futurelearn». Так, після реєстрації на курс студент отримує лист-привітання з порадою переглянути свій профіль на порталі (як пояснює спільнота платформи, таке прохання зумовлене можливістю студентів упізнавати одне одного на курсах) та пропозицією поділитися інформацією про новий MOOC на своїх сторінках у соціальних мережах.

У процесі дослідження ми також зупинилися на такому *каналі* комунікації, як **блог**. Спільнота «Futurelearn» у свій спосіб розвиває цей *канал*, наповнює контентом та ділить за рубриками:

- «Currents Issues» («Поточні виклики») — статті-відгуки команди платформи на сучасні проблеми, наприклад, перехід в онлайн-режим роботи чи психологічні виклики через пандемію;
- «Learning» («Навчання») — добірки курсів, поради для студентів під час дистанційного навчання;
- «Futurelearn news» («Новини “Futurelearn”») — короткі новинні повідомлення, звіти про роботу чи прогнози й плани спільноти платформи;

- «Making Futurelearn» («Створення “Futurelearn”») — статті команди про оновлення функціоналу платформи, новини компанії, поради потенційним авторам-розробникам курсів;
- «Using Futurelearn» («Використання “Futurelearn”») — також статті-поради користувачам для роботи з конкретною платформою.

Чітких критеріїв для віднесення матеріалів до рубрик не простежується, через що один і той же текст (виключно в такому форматі представлені матеріали блогу) може бути розміщений у кількох категоріях. Такий дещо неструктурований підхід може вплинути на зацікавленість користувача, що повинен присвятити час пошуку необхідного матеріалу.

Отже, проаналізувавши в якості користувача особливості внутрішньої структури платформи «Futurelearn», можна сказати, що інтерфейс розміщених тут онлайн-курсів є значно простішим та не таким структурно навантаженим. Серед різноманіття інструментів на британському порталі для дистанційного навчання поширені типові інструменти американського аналогу, модифіковані за власним розсудом розробників MOOC.

Так, відео та текст також є типовими *ресурсами*, однак протягом курсу студенти опрацьовують більшу кількість коротких відеороликів та мають змогу завантажити текстові матеріали (статті) на свій ПК чи ознайомитися з інформацією, не покидаючи курсу. Тести, як і відео, трапляються значно частіше у проміжні етапи проходження курсу, однак не передбачають у такому разі оцінки студента, а призначені виключно для покращення прогресу; проходження підсумкового тесту завжди передбачає оплату користувачем вартості курсу.

Відмінним на «Futurelearn» є і використання комунікаційних *каналів*. Якщо електронна пошта повністю повторює функціональне призначення користувачів американської платформи, то блог є не таким структурованим та зрозумілим, а форум передбачає залучення студентів до обговорень не тільки у визначеній частині курсу з конкретною темою дискусії, а протягом кожного з проміжних етапів.

Загалом популярність британської платформи онлайн-освіти є прямо пропорційною до показників «Coursera»: 10 млн користувачів у порівнянні із 60 млн та 780 курсів проти 4200. Однак цей портал є також впізнаваним серед закордонних студентів та пропонує до навчання широкий вибір навчальних програм, мікrokредитів та так само — наукових ступенів. Така тенденція, за словами представників команди, у майбутньому тільки зростатиме, що тільки підкреслює важливість вивчення наявного комунікативного інструментарію задля його покращення та розширення.

2.3. Українська студія онлайн-освіти «EdEra»: використання базового меню комунікативних інструментів

З-поміж усіх трьох обраних нами платформ українська «EdEra» є наймолодшою — вона створена навесні 2014 року, за два роки після запуску перших MOOC на «Coursera» та «Futurelearn». Наразі на ній представлено 51 онлайн-курс. Усі вони передбачають безкоштовний та відкритий доступ до навчальних матеріалів.

Особливістю кожного курсу є те, що команда «EdEra» включена в розробку всіх його етапів: від структурування навчальних матеріалів до підготовки відео, ілюстрацій, тестів тощо. Зважаючи на це, кожен курс може мати власну стратегію, різноманіття інструментів і навіть верстку й дизайн інтерфейсу.

Варто зазначити, що розміщення матеріалів на сайті «EdEra», як і на порталі «Prometheus», забезпечене за допомогою Open Edx — аналогу згаданої «Moodle» — платформи управління навчання з відкритим кодом, розробленої та впровадженої Гарвардським університетом та Массачусетським технологічним інститутом, що дозволяє створювати та наповнювати навчальні модулі [8]. Так, працюючи з Open Edx, «EdEra» включає до інтерфейсу такі блоки, як власне «Курс», «Поширені запитання», «Обговорення», «Прогрес», «Сертифікат».

Якщо з розумінням призначення більшості перелічених компонентів внутрішньої системи не виникає труднощів, то елемент **«Обговорення»** — це також типовий *канал* комунікації, названий на інших платформах як форум. Студенти «EdEra» мають змогу долучатися до дискусій з окремих тем, голосувати за найкращі коментарі та стежити за вибраними користувачами. Обговорення може ставати інструментом *діяльності*, як, до прикладу, в курсі «Ключові уміння 21-го століття», де студентам у першому ж модулі пропонують поділитися ідеями та досвідом про якісне учіння в обговоренні теми.

Подача інструменту **відео**, як *ресурсу* для представлення лекційного матеріалу курсу, використовується залежно від цілі курсу. Так, у «Розсекречені: онлайн-курсі про роботу з архівами КГБ» представлені відео з інтерв'ю з істориком Сергієм Плохієм — замість статичної начитки тексту лектором на камеру він взаємодіє з інтерв'юєром, відповідаючи на його запитання; розмова відбувається в самому архіві поміж тек із документами. Іншим вдалим прикладом є проект про кібербулінг — це не класичний онлайн-курс, а як його називають автори, освітній серіал, головна героїня якого — українська блогерка та акторка підліткових серіалів Анна Трінчер — розповідає про досвід цькування в мережі й спілкується з українською співачкою Настею Каменських, котра в свою чергу пояснює усі особливості розпізнавання й боротьби з кібербулінгом; декораціями у цьому випадку виступають атрибути підліткової кімнати: м'які іграшки та кольорове освітлення. Таким чином, звертаючись до різних цільових аудиторій, команда студії підбирає і різних спікерів, що є впливовими для тих чи інших студентів, і різні формати зйомки відео.

Оптимістичну позицію щодо потенціалу використання формату **аудіо** як *ресурсу* матеріалів онлайн-курсів, за аналогією до «Futurelearn» розділяє й «EdEra». Так, у межах спецпроекту студії та видання «Освіторія» «Історія України в історіях» автори курсу записали більше 80 хвилин аудіо, розподілене в шести модулях. Усі записи розміщені на музичній та аудіостримінговій платформі «Soundcloud».

Представлення **текстових матеріалів** до курсів як *ресурсу* інформації може супроводжуватися наданням посилань на корисні ресурси поза платформою, урізноманітненням за допомогою ілюстративних матеріалів (фото) або ж «складання ланцюжка», тобто схематичного зображення алгоритму дій, як до прикладу, в «Розсекречені: онлайн-курсі про роботу з архівами КГБ».

Основним методом перевірки знань студентів є формат **тестів**, що передбачає активну *діяльність* користувача платформи, використовується на сайті «EdEra» за аналогією до «Futurelearn», як вступна оцінка знань без проходження курсу, проміжна перевірка, що також додає прогресу, але не передбачає оцінки, та зрештою як інструмент розважальної діяльності. До прикладу, студенти курсу «Розсекречені» можуть пройти гру «Який ти агент?» та дізнатися, ким би вони могли бути в часи радянських спецагентів.

Окремої уваги заслуговує **блог**, як *канал* комунікації платформи. Розміщений тут контент включає текстові матеріали (статті, огляди, інтерв'ю) з візуальним доповненням у вигляді авторських ілюстрацій. Блог «EdEra» містить такі рубрики: «Освітні тренди», «Огляди», «Новини EdEra», «Онлайн-курси». За аналогією до «Futurelearn», українська студія пропонує блогові матеріали, що належать одночасно до кількох рубрик. Інший *канал* — **електронна пошта** — є натомість не таким розвиненим, порівняно з американською та британською платформами.

Підсумовуючи, можна сказати, що «EdEra» — молодий проєкт, що почав свій розвиток незадовго після створення світових аналогів-початківців онлайн-освіти. При цьому, команда проєкту обрала для себе своєрідний шлях розвитку й створення освітнього контенту.

Так, поширюючи масові відкриті онлайн-курси, «EdEra» пропонує й матеріали для використання в офлайн-заходах, що не обмежує її в форматах і інструментах для комунікації. Наприклад, використання відео як *ресурсу* для подачі навчального матеріалу є не тільки активним, а й унікальним для кожного курсу, що передбачає конкретну цільову аудиторію. Як і платформа

«Futurelearn», «EdEra» вірять у потенціал формату аудіо, використовуючи його для подачі лекційного матеріалу.

Комунікацію зі студентом студія підтримує в межах платформи, рідко послуговуючись *каналом* електронної пошти. Щодо блогу, то стратегія його наповнення подібна до попередніх проаналізованих платформ. Тести на платформі «EdEra» активно використовуються не тільки для оцінки знань, а й із розважальною метою.

Підбиваючи підсумки другого розділу, ми можемо сказати, що комунікативний інструментарій масових відкритих онлайн-курсів є досить чітким та підпорядкованим конкретним цілям. У ході дослідження ми виокремили три категорії інструментів залежно від їхнього призначення. Так, до інструментів-*каналів* комунікації ми віднесли внутрішні новини курсу, форум, блог, а також електронну пошту. До інструментів, що є ресурсами контенту в забезпеченні навчального процесу, є відео, аудіозаписи, текстові матеріали. Зрештою, важливими є інструменти, що забезпечують діяльність студентів, тобто їхню взаємодію з навчальними матеріалами, двосторонню комунікацію студента й лектора, студента з іншими студентами. До таких належать, до прикладу, тести в різних їхніх модифікаціях: ознайомчі, проміжні, розважальні, підсумкові. Більшою чи меншою мірою усі три платформи використовують перелічені інструменти, адаптуючи їх до власних потреб і уявлень про ефективний курс.

Великою мірою відповідальність за якість застосування тих чи інших інструментів лежить на авторах курсів. Так, якщо «Futurelearn» стежить за якістю контенту, хоч і приймає MOOC, підготовлені та відзняті вишами-партнерами, то на «Coursera» можна натрапити на відео відверто низької якості, з технічними помилками в звуковому оформленні, що заважають сприймати навчальний матеріал. У випадку української платформи, попри набагато нижчу кількість курсів, команда пропонує якісні освітні продукти широкого профілю, розроблені самими працівниками студії.

РОЗДІЛ III. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМУНІКАТИВНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ КУРСІВ ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

3.1. Представленість ресурсів як інструменту для подачі освітнього контенту

За час існування платформ онлайн-освіти різні глобальні проблеми суспільства ставали приводом для створення відповідних навчальних програм. Наприклад, курси про екологічні виклики, питання гендерної нерівності, економічної бідності, подолання корупції тощо. Так, протягом світової пандемії навесні 2020 року було запущено чимало MOOC на тему громадського здоров'я, що розкривали особливості захворювання на коронавірус COVID-19. Наприклад, станом на травень «Coursera» відкрила 11 курсів з теми згаданої хвороби. Крім того, разом з партнерами-університетами платформа полегшила вступ на онлайніві наукові ступені, а також забезпечила можливість співпраці з вищими зі всього світу: долучившись до проєкту «Coursera for Campus», заклади вищої освіти можуть отримати доступ до наявних курсів із безкоштовними сертифікатами для власних студентів, про що пише спільнота в окремому новоствореному розділі на своєму сайті [27].

В умовах світової ізоляції виникали нові виклики, зокрема, збільшення випадків домашнього насильства. З цією проблемою стикнулися одночасно як у розвинених та економічно стабільних державах, так і в Україні. Наприкінці квітня ООН опублікувала звіт, у якому йдеться, що всього за останні 12 місяців 243 млн жінок у світі віком 15-49 років стали жертвами фізичного чи сексуального насилля від своїх партнерів; за прогнозами експертів організації, протягом карантину число нових випадків може збільшитися ще на 30 млн [34]. За даними громадської організації «Ла-Страда Україна», протягом січня-лютого кількість звернень про вчинення домашнього насильства на гарячу лінію дорівнювала 1273, а за перший місяць карантину (від 18 березня) було

зафіксоване 2051 звернення, у переважній кількості від жінок [12]. Таким чином можемо підрахувати, що частота повідомлень про акти насилля за місяць карантину збільшилась приблизно у 4 рази порівняно з попередніми періодами.

Спробами протидіяти таким злочинам стали ініціативи громадських активістів, інформаційні кампанії, публікації в медіа тощо. Серед них і просвітницькі проєкти, до яких можемо віднести масові відкриті онлайн-курси, котрі були поширені на платформах раніше, а тепер, зважаючи на актуальність своєї мети та наповнення, є особливо цінними.

Питання домашнього насильства можуть бути головною темою MOOC або ж розкриватися опосередковано, входячи до програм із ширшою тематикою, до прикладу, вивчення насильства загалом. На платформах, що ми розглядаємо в нашому дослідженні, вдалося виявити, зокрема, такі курси (див. Додаток А):

- «Violence Against Healthcare» від швейцарського Університету Женеви на платформі «Coursera»;
- «Confronting Gender Based Violence: Global Lessons for Healthcare Workers» від Університету Джонса Хопкінса, штат Меріленд, США на платформі «Coursera»;
- «Understanding Violence» від Університету Еморі, штату Джорджія, США на платформі «Coursera»;
- «Understanding Gender Inequality» від англійського Університету Екзетеру на платформі «Futurelearn»;
- «Supporting Victims of Domestic Violence» від англійського Університету Шеффілда на платформі «Futurelearn»;
- «Addressing Violence Through Patient Care» від норвезького Університету Бергену на платформі «Futurelearn»;
- «Дім (не)безпеки» від студії «EdEra» за підтримки Координатора проєктів ОБСЄ в Україні.

Усі ці курси, окрім «Supporting Victims of Domestic Violence», що не був доступним для реєстрації на період проведення дослідження, — стали

емпіричною базою нашої дипломної роботи. Так, на їхньому прикладі ми детальніше розглянемо особливості використання різних комунікативних інструментів у розробці онлайн-курсів та можливості платформ, які це забезпечують, що також варто враховувати, зважаючи на різну географію розробників: США, Швейцарія, Велика Британія, Норвегія, Україна (див. Додаток А).

У цьому підрозділі ми зупинимось на використанні інструментів-ресурсів, що дозволяють представити освітній контент під час навчання на вибраних онлайн-курсах та порівняємо, як одні й ті самі інструменти представлені на різних платформах.

Відео. Обов'язкова наявність такого інструменту для подачі лекцій підтверджується і в курсах на тему домашнього насильства. На всіх трьох платформах цей ресурс реалізується за допомогою роликів зі статичною зйомкою лектора з певними відмінностями.

Так, на курсі американської платформи «Violence Against Healthcare» розповіді експертів візуально доповнюються світлинами, що демонструють діяльність працівників медичної сфери під час викликів на випадки насильства, а в темах «Violence & Film» курсу «Understanding Violence» — стоп-кадрами з кінострічок. На курсі «Confronting Gender Based Violence: Global Lessons for Healthcare Workers» в окремих лекціях, названих усе ж «Video» ми бачимо ролики-презентації, слайди до яких начитує закадровий голос.

Відеолекції обох МООС на британській платформі також доповнені слайдами презентацій, що з'являються натомість у потрібний час на екрані поряд з обличчям спікера чи замість нього. На слайдах завжди представлений текст, що дублює визначення терміну, структуру явища чи таблицю з даними, про якій говорить мовець, рідше — фото чи ілюстрації. Інший МООС на «Futurelearn» до статичних відеолекцій лекторів, окрім текстових слайдів, вмонтовує анімацію та ілюстрацію, які розглянемо далі.

Цікаво, що коли в межах курсу «Understanding Gender Inequality» лекторки зачіпають питання гендерної дискримінації на роботі, — фон за їхніми спинами замість темно-сірої стіни, як на решті відео, замінений на зображення офісного приміщення, що може психологічно налаштувати студента на уявлення відповідної робочої атмосфери. В іншому курсі на «Futurelearn», як і в усіх MOOC на «Coursera» фоном також переважно є однотонна стіна.

Використання формату відео в лекціях від «EdEra» є візуально відмінним та має кілька компонентів: частини курсу також тематично поділені для виголошення різними лекторами-представниками організацій та громадськими активістами, що є амбасадорами програми, але самі начитки зняті в чорній кімнаті, декорації якої дозволяють зливатися з кольором верстки самого сайту, спеціально розробленого для курсу на субдомені платформи. Крім того, відеоролики-лекції на початку вміщують сцени, зняті за принципом театру тіней; наприклад, запрошені актори розігрують сцену можливої форми домашнього насильства (фізичного, сексуального, психологічного, економічного), глядач бачить тільки силуети, а диктор тим часом начитує за кадром історію потерпілої особи. Такий прийом також налаштовує глядачів відповідним чином: по-перше, колористика зосереджує увагу на змісті лекції, а по-друге, звертається до емоційної складової.

Тривалість відеороликів вибраних курсів є пов'язаною з використанням іншого самостійного *інструменту-ресурсу* — тексту. Так, якщо студенти норвезького курсу «Addressing Violence Through Patient Care» протягом перших двох тижнів з усього трьох опрацьовують переважно відеоматеріали, то на останньому модулі з усіх 15 *ресурсів* їм запропоноване тільки 1 відео. Така ж перевага простежується в іншому проаналізованому курсі від «Futurelearn» «Understanding Gender Inequality», де з усіх *ресурсів* чотирьох тижнів 26 складають текстові матеріали, а решта 15 — відео. Тривалість відеороликів в останньому згаданому курсі є значно довшою, ніж у попередньому: в середньому 8-10 хвилин порівняно з 3-5 хвилинами. Розробники «Дому (не)безпеки»

дотримуються середньої тривалості 5 хвилин (від 3:30 у найкоротшому до 6:10 у найдовшому ролику). Ці підрахунки дозволяють зробити два висновки:

- кожен розробник MOOC дотримується індивідуального підходу до структурування навчального матеріалу, а його продукт може різнитися від курсів навіть однієї й тієї ж платформи;
- певні розробники мають чіткі вимоги до подання інформації за допомогою відео, тому намагаються дотримуватися однакового хронометражу; відео в курсах інших розробників можуть абсолютно різнитися як за подачею, кількістю та різноманіттям вмонтованих об'єктів, так і за тривалістю.

Текст. Разом із відео найбільш поширений *інструмент-ресурс* для подачі освітнього матеріалу. Якщо на «Coursera» студенти опрацьовують списки літератури у щотижневих «Readings» («Читання»), для чого переходять за гіперпосиланнями на запропоновані публікації в медіа, то на «Futurelearn», вивчаючи проблему домашнього насильства в обох курсах, можна з легкістю опрацьовувати лекційний матеріал, позначений як окремий елемент «Article» («Стаття») та розміщений на платформі без потреби покидати веб-сторінку.

У випадку візуального представлення тексту особливості зумовлені саме вимогами чи можливостями платформ:

- на американській — виключно списки статей із гіперлінками;
- на британській — тексти представлені окремим самостійним елементом курсу, структуровані, доповнені додатковими ілюстраціями і схемами;
- на українській — тексти представлені не самостійним компонентом, а завжди супроводжують відео в ролі конспектів; інформація зверстана переважно у вигляді флеш-карток з підкресленнями кольором та доповненнями у вигляді інфографік.

Важливою особливістю та ще одним доказом взаємозв'язку обох проаналізованих інструментів є те, що всі відеоролики на курсах платформ «Coursera» та «Futurelearn» доповнені транскрибованим текстом: у першому

випадку студент може стежити за мовленням лектора та паралельно бачити речення, яке він промовляє у блоці під відео, а в другому система пропонує користувачеві «View Transcript» («Дивитися стенограму»), тобто розгорнути текст із зазначеними таймкодами.

Інфографіка в жодному з курсів не є самостійним *ресурсом* та завжди взаємодіє з попередніми згаданими інструментами. Так, на «Coursera» інфографіки вмонтовані в слайди відеолекцій, де за аналогією до фотоілюстрацій студенти ознайомлюються з твердженнями спікерів більш візуально. На платформі «Futurelearn» цей інструмент пов'язаний здебільшого з текстом; наприклад, окрема тема під назвою «Gendered Roles: some statistics to set the scene» («Гендерні ролі: на сцені деяка статистика») вміщує 5 інфографік різного виду, класифікацію яких подаємо за А. Каїро [7]:

- картографічна — для співвідношення кількості жінок і чоловіків, працевлаштованих у різних країнах світу;
- кореляція — для порівняння динаміки зростання кількості працевлаштованих жінок у вибраних державах;
- кореляція з номінальним порівнянням — використано з тією ж метою, що й у попередньому випадку, однак тепер динаміка продемонстрована у різних частинах світу з додатково зображеним співвідношенням окремих країн, — та з ранжуванням задля зображення рівня працевлаштування жінок і чоловіків на роботі з неповним графіком;
- ранжування — задля співвідношення часу, котрий представники обох статей різних країн присвячують домашнім справам, що не оплачуються.

Саме ці види інфографіки на платформі використовуються і в інших темах та курсах. Натомість цікавий кейс із використанням інфографіки пропонує в своєму курсі студія «EdEra». Так, інструмент фігурує в обраному нами курсі в двох модифікаціях:

- доповнює текстові матеріали, як наприклад, результати дослідження громадської думки щодо насильства стосовно дітей: автори пропонують три

відсоткові висновки, зображені у формі фігур-пар, що являють образ батьків: їхні силуети чорного кольору «залиті» оранжевим кольором такою мірою, якою кількість респондентів відгукнулася позитивно щодо використання насильства як методу виховання за попередніми опитуваннями;

- є елементом роликів-лекцій, постаючи перед нами в тому ж форматі театру тіней; наприклад, у лекції «Чому постраждалі не йдуть від кривдників?» амбасадор курсу Юрій Макаров пояснює, що близько 95% жертв домашнього насильства є саме жінки, а під час цих слів ми бачимо 10 силуетів людей, справжніх акторів, що рухаються, є затемнені, але їхні фігури можуть чітко ідентифікуватися як жіночі та чоловічі — тільки одна з них є чоловічою та замальована оранжевим кольором.

Анімація в онлайн-курсах про домашнє насильство повноцінно представлена тільки на платформі «Futurelearn». Зокрема, на MOOC «Understanding Gender Inequality» можна переглянути анімаційний ролик наукової академії Королівське товариство під назвою «Understanding unconscious bias» («Розуміння несвідомого упередження»), а на «Addressing Violence Through Patient Care» — уривок норвезького мультфільму «Sinna Mann» («Сердитий чоловік»). Також це єдина з проаналізованих платформ, що передбачає використання відео, не знятих авторами курсу, а розміщених у вільному доступі на відеохостингу YouTube та залучених з метою більш повного розкриття теми.

Протягом останнього курсу студенти також стежитимуть за розповіддю вигаданої героїні — 27-річної Зари, що піддається домашньому насильству з боку її партнера; упродовж трьох тижнів історія дівчини постає у різних форматах: через анімацію із закадровим голосом, ілюстрації, текст психолог спілкується з пацієнткою, поступово дізнаючись більше про її проблеми та пропонуючи рішення допомоги. Анімація дозволяє студентам уявити діалог, що може розгорнутися у кабінеті лікаря, та підказати, у який спосіб слід будувати довіру потерпілої людини до медика, щоб могли максимально ефективно владнати проблему.

Унікальною особливістю «Дому (не)безпеки» є анімаційна заставка, з якої розпочинається кожне з 13 відео, та яка витримана в стилі всього курсу. Так, заставка зображує миготіння світла у вікнах багатоповерхівок у нічну пору на фоні чорного неба; у перших чотирьох роликах, де ми бачимо сцени-ситуації з різних видів домашнього насилля, ця заставка переходить до театру тіней: уявна камера наближається до вікна квартири, у якій і відбувається злочин.

Ілюстрація є елементом згаданої вище історії на курсі «Addressing Violence Through Patient Care». Упродовж усього курсу студенти опрацьовують серію замальовок ілюстратора Роджера Лібіха, котра стає певним нарративом проблеми: від першої зустрічі психолога в приймальні до регулярних консультацій, а також окремих коміксів з останніх тем (наприклад, історія пані Абіловуал, чоловіка якої арештували за участь у мітингу та катували через опозиційні погляди в Уганді). Мінімалістичні ілюстрації, виконані в стилістиці курсу (чорно-оранжеві обриси людських фігур) містять і різні частини «Дому (не)безпеки».

Глосарій (словник). Термінологія, як важлива частина пояснення різних аспектів проблеми домашнього насильства, не є часто представлена як самостійний *ресурс* для навчання. Прикладами втілення цього інструменту є глосарій на курсі «Violence Against Healthcare», доступний для завантаження як документ, або цикл лекцій про форми насильства програми від «EdEra»: кожна з чотирьох частин циклу названа однойменно за формою насильства, про яку йдеться в лекції, та містить у підзаголовку дефініцію терміну.

У жодному з проаналізованих курсів про домашнє насильство не представлено **аудіоформат**, як самостійний інструмент-*ресурс* для навчання. При цьому, окремі МООС, як зокрема український проєкт, можуть мати спеціально розроблені саундтреки, що лунають протягом заставки. Використання фонові музики загалом не властиве для проаналізованих курсів. Раніше ми говорили про відповідальність університетів-розробників за якість кінцевих продуктів; у цьому випадку негативним прикладом є низька якість

звуку (зайві шуми, ехо) в курсі «Confronting Gender Based Violence: Global Lessons for Healthcare Workers», що позначається й на сприйнятті інформації.

Презентація, як самостійний комунікативний інструмент, представлена тільки студією «EdEra», однак вона не є елементом онлайн-навчання. Так, розробники пропонують до завантаження дві презентації для проведення безкоштовного офлайн-уроку в своєму освітньому чи робочому колективі: на вибір для учнів старших класів та для дорослих. До слова, разом із презентаціями користувачам запропоновані готові **сценарії** таких заходів.

Як елемент відео, презентації з'являються в курсах американської та британської платформ, про що йшлося раніше. Окремі лекції курсу «Confronting Gender Based Violence: Global Lessons for Healthcare Workers» замість статичної зйомки спікера на відео пропонують презентацію з закадровою начиткою лектора.

Підсумовуючи, ми можемо підтвердити, що проблема домашнього насильства достатньо порушується авторами-розробниками масових відкритих онлайн-курсів, адже кожна з платформ пропонує на своїй базі проходження відповідних програм. Особлива потреба в розумінні порушеної проблеми — форм насильства, його причин та наслідків, способів протидії — відчувається в кризові періоди, що зумовлюють світова пандемія та вимушена ізоляція населення.

Найбільш поширеними комунікаційними інструментами, які залучають до подачі теоретичного матеріалу в курсах про домашнє насилля та які в нашому дослідженні названі *ресурсами*, ми вважаємо відео, текст, анімацію, ілюстрацію та інфографіку. Вони фігурують і як самостійні одиниці, і поєднуються між собою, вміщуючи також елементи глосаріїв, презентацій, а також пропонуючи сценарії офлайн-заходів, стаючи засобом поширення навчальних матеріалів курсу в офлайн-середовищі. Також специфіка використання одного й того ж інструменту може різнитися не тільки на різних платформах, а й на різних курсах одного й того ж порталу.

Зрештою, кожна з платформ більшою чи меншою мірою застосовує той чи інший інструмент. Так, найбільше відеоматеріалу представлено на «Coursera», найбільше тексту та інфографік на «Futurelearn»; курс британської платформи регулярно чергує види *ресурсів*, а студія «EdEra» допускає нелінійну оповідь та перетворює навчальний процес на справжнє видовище.

3.2. Використання діяльностей для інтерактивного залучення

Комунікативні інструменти-*діяльності* є важливою частиною курсів, що порушують тему домашнього насильства, адже дозволяють виявити попередній рівень знань студентів, їхнє розуміння проблеми та закріпити й перевірити новий засвоєний матеріал. Саме завдяки комплексному використанню різних типів інструментів під час навчання кінцевий ефект від сприйняття інформації може сягати 90% [21]. Говорячи про використання *діяльностей* у масових відкритих онлайн-курсах, ми маємо на увазі комунікативні інструменти, які дозволяють саме взаємодіяти з теоретичним матеріалом, тобто — передбачають інтерактивне залучення студентів.

Зосередимось на понятті інтерактивності. Як стверджує Н. Руденко, за всю історію педагогіка передбачала залучення навчальних технологій, що створюють партнерські відносини між учителем і учнем [20]. У комунікаційному контексті останні є відповідно адресатом і адресантом повідомлення, взаємодія між якими є потрібною для ефективного використання цього повідомлення у майбутньому або задля його покращення для подальших процесів комунікації [18].

Проаналізуємо інструменти-*діяльності*, використані в обраних масових відкритих онлайн-курсах про домашнє насильство. На відміну від *ресурсів*, зауважимо, що різноманітність *діяльностей* є значно вужчою. Також вони завжди є самостійним елементом, винесеним до плану онлайн-курсу.

У нашому дослідженні ми виокремили три комунікаційні інструменти відповідного типу: тести (разом з опитуваннями), есеї, фідбеки однокласникам. Таким чином, ці інструменти функціонують не тільки на рівні масової

комунікації «викладач—студенти», а й також на міжособистісному: «викладач—студент», «студент—студент».

Тести — найбільш поширений інструмент-діяльність, що в різних модифікаціях використаний у курсах усіх трьох платформ. Усі тести при цьому адаптовані до веб-сайтів та не потребують від студентів додаткових переходів на зовнішні ресурси.

Так, студенти «Coursera» у середньому в трьох з чотирьох тижнів стикаються з завданням пройти підсумковий тест. Метою такого завдання завжди є отриманий під час курсу рівень знань користувача, що повинен набрати щонайменше 80% правильних відповідей. Структура таких тестів передбачає зазвичай від 8 до 12 запитань, що пропонують переважно одну, рідше — кілька відповідей. Серед умов також є чітко визначений час та завжди — максимально можливі три спроби протягом восьми годин (після трьох невдач система пропонує зачекати та повторно пройти тест через визначений час). Відповіді студенти можуть побачити одразу, а в разі невдачі — повторити проходження тесту.

Натомість на платформі «Futurelearn» в обох обраних курсах студенти стикаються з тестами, що виключно призначені для закріплення знань без їхньої фінальної оцінки. Так, вивчаючи «Understanding Gender Inequality», студенти вирішують два види завдань: проміжні всередині деяких навчальних тижнів та підсумкові наприкінці теми-модулю. Інший курс, «Addressing Violence Through Patient Care», пропонує тільки проміжні тести; наприклад, напередодні читання тексту або після. Обидва МООС не передбачають проходження фінального тесту (тільки за умови придбання платної версії задля сертифікату).

Особливість освітнього проекту від «EdEra» полягає в тому, що від студентів курсу не очікують масштабної взаємодії, адже проблема домашнього насильства тут піднімається максимально цільово з усіх шести проаналізованих курсів. Так, якщо програми від американської та британської платформ можна сприймати як університетські дисципліни, що також можливі до зарахування в

освітньому закладі, то метою української студії є в такому разі максимальне поширення знань без виокремлення цільової аудиторії.

Єдиний наявний у програмі «EdEra» тест під назвою «Що для тебе насильство?» передбачає можливість з'ясувати розуміння студентами масштабів проблеми через реакцію на конкретні історії-кейси. Так, користувач повинен відповісти на 7 запитань-міні історій, що описують випадки, які можуть статися у житті будь-кого. Обравши варіант, користувач не тільки одразу бачить правильну відповідь, а й відсоткове співвідношення осіб, що також обрали цей варіант.

Наприклад, апробувавши курс в якості студента, ми побачили, що 78% осіб, прочитавши історію про молоду пару, з квартири якої щовечора лунають крики, глухі удари й плач, не стануть звинувачувати у проблемах конфліктів алкозалежність батька сім'ї, а приймуть за належне потребу звернутися за допомогою до психолога чи психотерапевта; решта 22% попередньо опитаних обрали алкоголь як причину конфліктів або ж погодились, що ця проблема не стосується їх як сусідів. Пройшовши всі відповіді, студенти бачать, наскільки добре орієнтуються в проблемі та чому їм слід перейти до вивчення лекцій.

Зауважимо, що з подібною метою, а точніше — проілюструвати загальну думку однодумців, що вирішили пройти МООС — студентам пропонують долучитися до короткого **опитування** з одного запитання «Who do you think is best placed to tackle gender equality in the workplace?» («Хто, на вашу думку, повинен вирішувати гендерну нерівність на робочому місці»). Так, станом на травень, коли почалася чергова сесія онлайн-курсу «Understanding Gender Inequality», ніхто зі студентів не вважав відповідальними профспілки або самих працівників, 9% обрали варіант «уряд» і стільки ж відповіли «працедавці»; 82% натомість вважають важливими для вирішення проблеми всіх перелічених. Зважаючи на особливості такого інструменту, як опитування, можемо віднести його до проаналізованих раніше тестів.

Попри те, що всі тести можливі для проходження у довільний період навчання на онлайн-курсах, ми простежуємо чіткі тенденції до підходу щодо використання тестів як комунікативного інструменту:

- на американській платформі — завжди передбачають визначений час та фінальну оцінку, важливу для надання сертифікату; запитання стосуються пройденого матеріалу, є короткими та конкретними;
- на британській — є елементом закріплення знань без оцінки успішності, але в результаті обов'язковим для отримання сертифікату; запитання можуть бути розлогими та доповнюватися ілюстративним матеріалом, передувати історії чи поставати як інструмент для її аналізу;
- на українській — тест є необов'язковим для проходження елементом, не впливає на успішність, а є тільки методом самооцінки знань користувача та спробою мотивувати до проходження курсу.

Другий вид *діяльностей* вибраних МООС — написання **есе**, що безпосередньо пов'язаний із третім — **оцінкою завдань однокурсників** та представлений тільки на «Coursera». Метою такої *діяльності* є оцінити навички критичного мислення, тобто побачити, наскільки студенти засвоїли нову інформацію та зрозуміли, як застосувати її в житті. Для початку користувачам платформи пропонують написати есе на запропоновану тему, а опісля — оцінити результати роботи над цим завданням студентів, що також наразі проходять курс. Саме есе має формат розлого коментаря, з яким відповідно можливо взаємодіяти після публікації: ставити уподобання та коментувати за допомогою форуму — комунікативного *каналу*, який розглянемо детальніше в наступному підрозділі.

Важливим є те, що в деяких курсах платформи можливе виконання есею в довільному форматі, тобто текст або відео на вибір студентів. Самі вимоги до виконання «Peer-graded Assignment», тобто «Завдання, оціненого одногрупниками», автори курсу прописують до кожного окремого завдання:

- дедлайн — залежно від дати реєстрації на курс система автоматично проставляє кінцеві терміни до виконання завдань тижнів, тож перейшовши до відповідної *діяльності*, студенти отримують рекомендацію впоратися з її виконанням за 1-2 дні до дедлайну — для того, щоб одногрупники за MOOC могли встигнути перевірити це есе;
- обсяг — залежить від конкретного завдання; може становити від 200 до 750 слів;
- оригінальність викладу та наявність цитат;
- наявність критичної оцінки — робота демонструє не просто ставлення до проблеми, а аналіз та реакцію студентів.

Для виконання такого есе студентам часто пропонують кілька запитань, від яких можна відштовхуватись у написанні, роботи-прикладі, опубліковані в медіа чи наукових виданнях. Свої завдання студенти залишають у формі на платформі, з мінімальними можливостями верстки (виділення тексту жирним чи курсивом, вибір нумерованого чи маркованого списку та вставка гіперпосилань).

Щоб перейти до оцінки робіт одногрупників, обов'язковою є задача власної роботи. Загалом же необхідно переглянути і надати відгук трьом роботам у межах одного відповідного завдання, що дозволяє активізувати залученість до курсу, забезпечити комунікацію студентів одне з одним. Форма такого фідбеку є довільною, але на відміну від есе — виключно текстовою.

Отже, єдиною платформою, на якій представлені різні типи *діяльностей*, є «Coursera». Усі три наявні *діяльності* (тести, есе, фідбеки одногрупникам) представлені в усіх вивчених курсах. Натомість інші два ресурси містять тільки тест як комунікативний інструмент для взаємодії, модифікації якого залежать від мети авторів курсу — дізнатися попередній досвід студентів, закріпити здобуту інформацію або ж оцінити рівень знань задля підтвердження успішного проходження курсу.

Таким чином ми можемо стверджувати, що *діяльність* як комунікативний інструмент є значно менш поширеним у масових відкритих онлайн-курсах про

домашнє насильство. Розширення рівнів комунікації з масового «викладачі—студент» до міжособистісного «викладач—студент» і «студент—студент» у процесі інтерактивної взаємодії реалізується сповна виключно на американському ресурсі.

3.3. Застосування комунікативних каналів для підтримки навчального процесу

Важливу функцію для підтримки навчального процесу під час проходження онлайн-курсів про домашнє насильство відіграють також інструменти, що виконують функцію *каналів* комунікації. На відміну від *ресурсів* та *діяльностей*, метою таких інструментів є підтримувати активність студентів у межах конкретного курсу, забезпечувати простір для обговорення попереднього досвіду учасників МООС або нового, здобутого під час навчання, інформувати студентів про новини курсу чи отримувати відгук про ефективність засвоєного матеріалу. Також важливо є те, що відповідальність за підтримку навчальної комунікації через *канали* здебільшого лежить не на розробника курсів, а на спільноті платформи, однак — певні закономірності все ж можуть ситуативно змінюватися.

У попередньому розділі ми виділили кілька типових *каналів*, репрезентованих майже на всіх платформах, тож далі проаналізуємо їх наявність та застосування в конкретних курсах про домашнє насильство.

Форум. За твердженнями С.Ф.Дж. Мека, Р. Вільямса та Дж. Мекнеса, залучення веб-форумів як одного з головних компонентів МООС з самого початку існування онлайн-освіти було зумовлено як популярністю такого інструменту в 2000-х роках, так і потребою забезпечити асинхронне спілкування та взаємодію між студентами; викладач у цьому процесі отримував роль модератора [53].

Так, за аналогією до найпоширенішої *діяльності* тестів чи *ресурсу* відео, форум відіграє ключову роль для забезпечення комунікації під час навчання на

американській та британській платформах. Натомість цей інструмент зовсім не використаний у межах курсу української студії, що зумовлено, зокрема, технічними особливостями: розроблений не в системі OpenEdX, а на субдоміні студії як окремий проєкт, курс «Дім (не)безпеки» не передбачає застосування традиційного алгоритму навчання (лекції—форум—тести), а відповідно й інструментів.

Використання форуму в межах американської платформи та трьох курсів, що порушують вибрану нами проблему, виправдане двома основними цілями:

- 1) стати простором для реалізації завдання з оцінки есе однокурсників;
- 2) обговорити зі студентами або ініціювати серед них дискусію щодо проблем, порушених у межах тем курсів.

До прикладу, учасники курсу «Confronting Gender Based Violence: Global Lessons for Healthcare Workers» можуть долучитися до трьох видів форуму:

- обговорення міні-есеїв однокласників (ціль 1);
- обмін думками на запропоновану тему, актуальну в межах тижня (ціль 2);
- підбиття підсумків кожного з тижнів (ціль 2).

Участь у цих форумах також різниться за обов'язковістю. Якщо в першому випадку студенти вимушені приєднатися до обговорень задля можливості виконати завдання та зрештою пройти курс, то наступні передбачають довільну участь. Другий згаданий вид форуму має назву «Discussion Prompt», тобто «Запрошення до обговорення», що також вказує на необов'язковість участі студентів. Цікаво, що попри це студенти не можуть переглянути загальну стрічку коментарів форуму, допоки не залишать власної відповіді на запитання. Залученість до обговорення успіхів тижня також є добровільною, а перейти до неї студенти можуть у будь-який час.

Проаналізувавши активність протягом 4 тижнів у форумі другого виду онлайн-курсу «Confronting Gender Based Violence: Global Lessons for Healthcare Workers» (за темою тижня), ми можемо сказати, що загалом участь в

обговореннях знижується до кінця курсу: якщо до першого тижня долучаються більше 60 студентів, то кількість учасників останнього зменшується вдвічі. При цьому, система фіксує для користувача перегляд коментарів тих студентів, що зареєструвалися в подібний період.

Щоб проаналізувати залучення користувачів курсів до форумів, ми можемо співставити показники активності студентів (число актуальних коментарів) із загальним числом зареєстрованих на курси американської платформи на час останнього нашого перегляду обраних МООС у системі (травень 2020 р.):

- «Understanding Violence» — найпопулярніший з трьох онлайн-курсів, що налічує понад 18 тисяч зареєстрованих; кількість коментарів протягом місяця: 73, 27, 18, 9, 12 та 9 відповідно від першого до останнього, шостого тижня;
- «Confronting Gender Based Violence: Global Lessons for Healthcare Workers» — налічує близько 13 тисяч студентів; кількість коментарів протягом місяця: 62, 48, 34, 28 відповідно від першого до останнього, четвертого тижня;
- «Violence Against Healthcare» — найнижче число зареєстрованих (до 2000); кількість коментарів протягом місяця є також порівняно значно нижчою — 6, 2, 3, 2, 0 та 1 відповідно від першого до останнього, шостого тижня.

Так, проаналізувавши отримані кількісні дані, ми можемо стверджувати, що найвищою активність є в курсах, що мають найвищу кількість студентів та є розроблені американськими університетами. У всіх трьох випадках активність використання студентами форуму як *каналу* для комунікації знижується до кінця проходження навчальної програми.

Щодо тематики форумів другого типу, то студентів переважно закликають ділитися власним досвідом чи суб'єктивними оцінками певної проблеми в межах вивчення насильства. Наприклад, зареєстровані на курс «Confronting Gender Based Violence: Global Lessons for Healthcare Workers» розкажуть про спостереження насилля у власній спільноті (місті, країні) та до кінця курсу —

сформують бачення ними розвитку й вирішення проблеми в зазначеному середовищі.

Форуми обох обраних курсів на платформі «Futurelearn» відрізняються меншою різноманітністю типів: вони підпорядковані певній темі, визначеній авторами. Метою таких форумів є не оцінити засвоєння теоретичного матеріалу протягом курсу на противагу американському підходу, а продемонструвати свої навички критичного мислення, пороздумувати над конкретними кейсами, для вирішення яких є корисними лекції курсу.

Формат використання форуму як комунікативного каналу передбачає стрічку коментарів студентів з можливістю однокурсників відповідати на залишені дописи (аналогічно до форумів «Coursera»). Важливим є те, що ініціювати обговорення студенти можуть у будь-якій частині курсу, а не тільки на спеціально визначеній для цього веб-сторінці. Так, кожна відеолекція, стаття чи тест є самостійним елементом, який студенти можуть проходити почергово за аналогією до рівнів гри, де фінальним результатом є закінчення курсу; кожен з таких та інших елементів доступний до коментування — студенти можуть реагувати на навчальний матеріал, залишаючи відгуки внизу сторінки.

Наприклад, ось такі показники коментарів ми маємо, простеживши активність вибраних елементів першого і останнього тижнів весняної сесії онлайн-курсу «Understanding Gender Inequality»:

1 тиждень:

- 1.1. стаття «Welcome and introduction to the course» — 123 відповіді;
- 1.2. стаття «Attitudes and Understandings of Gender Equality» — 45;
- 1.3. відео «Introduction to gender inequality» — 24;
- 1.4. стаття «A brief history of gender (in)equality» — 21;
- 1.5. відео «Understanding of gender: introduction» — 25;
- 1.6. відео «Understanding gender and sex and the implications and consequences of the gender binary» — 18;
- 1.7. відео «Sexism» — 20 коментарів;

4 тиждень:

4.1. стаття «Exploring the agenda for change» — 2;

4.2. стаття «Reflections on weeks one, two and three: translating what we know into action» — 0;

4.3. відео «Challenging Gender Inequality at home» — 1;

4.4. власне форум «What needs to change to achieve gender equality at home?» — 8;

4.5. відео «Challenging gender inequality in society» — 1;

4.6. відео «Challenging Gender Inequality at work» — 1;

4.7. опитування «Who should tackle gender inequality in the workplace?» —

2.

Таким чином ми можемо сказати, що в обох закордонних платформах частота коментарів знижується до кінця проходження курсу. Це може бути пов'язано як і зі зниженням загалом вмотивованості студентів до MOOC, так і різними темпами навчання окремих користувачів платформ.

Запитання-теми в окремих форумах-дискусіях студентам завжди пропонують автори курсу. Теми, порушені у форумах MOOC «Understanding Gender Inequality» на відміну від детально проаналізованого раніше курсу американської платформи розміщені за принципом від загального до конкретного: від обговорення того, наскільки розуміють студенти поняття гендеру на 1-му тижні, до вивчення актуальності проблеми насилля у рідній країні учасників курсу на останньому. У випадку другого MOOC від британської платформи студенти стикаються також з дискусіями-кейсами, тобто повинні відповісти не на абстрактне питання, а відреагувати на запропоновану ситуацію з урахуванням опрацьованої в межах курсу інформації.

Застосування комунікативних *каналів* курсу проекту «EdEra» вирізняється завдяки використанню **зворотної форми**, що є унікальним випадком у межах аналізу всіх шести MOOC. Цей інструмент ми можемо розглядати як метод анкетування, що за різними класифікаціями, які наводить у своїй науковій статті

Ю. Скиба, можна зараховувати до наукових методів дослідження [22]. Однак метою використання інструменту є отримання не кількісних, а якісних даних.

Так, охочі можуть заповнити онлайн-анкету, розроблену за допомогою сервісу Google Форми, щоб розповісти свою історію, якщо учасникам освітнього проєкту доводилось бути свідками або жертвами домашнього насильства. За допомогою анкети студентів просять вказати своє ім'я (можливим є поділитися несправжнім іменем для захисту персональних даних), за бажанням — дату народження та стать, а далі в довільній текстовій формі залишити свою історію. Усі отримані свідчення, отримані анонімно, організатори курсу планують поширити на сайті проєкту та надавати для користування у межах просвітницьких кампій для боротьби з домашнім насильством.

Електронна пошта. На відміну від форуму та зворотніх форм, цей інструмент є зовнішнім комунікаційним *каналом*, однак його також важливо розглянути з метою виявлення особливостей комунікації платформ та студентів, що вивчають проблеми домашнього насилля. Так, зареєструвавшись на обрані для нашого дослідження курси та простеживши комунікацію спільноти платформ з їхніми студентами, ми дійшли певних висновків щодо особливостей застосування цього інструменту в межах шести МООС.

Найперше, комунікація за допомогою електронної пошти найактивніше виявляється в британській платформи, для якої використання цього *каналу* забезпечує реалізацію чотирьох цілей:

- привітання нових студентів з початком навчання на курсі;
- регулярні привітання з кожним новим тижнем курсу;
- підбірка курсів, залежно від зацікавлень студента;
- розсилка новин платформи.

Найвищою є частотність листів, пов'язаних з активністю на онлайн-курсах, адже зареєструвавшись, до прикладу, на чотиритижневий курс «Understanding Gender Inequality», студенти отримують нове сповіщення на пошті кожного разу, коли розпочинають навчання на новому тижні.

На противагу британській платформі, «Coursera» через електронну пошту комунікує значно менше. Так, на скриньках студентів з'являються тільки листи-привітання нових зарахованих студентів на курси, при цьому, лист дублюється від двох адресатів:

- власне платформи — містить коротке привітання та промовідео курсу;
- розробників курсу — текстове звернення лекторів з привітанням, переліком компонентів конкретного MOOC, актуальності проблеми та деякими рекомендаціями щодо навчання.

Повністю незалежним від такого *каналу* комунікації є «Дім (не)безпеки»: охочі можуть підписатися на новини проєкту, але безпосередню комунікацію студентам не пропонують. Будучи частиною ширшого освітнього проєкту, цей онлайн-курс відрізняється таким чином як від програм закордонних платформ, так і тих, що розміщені на сайті «EdEra».

Отже, комунікативні *канали* MOOC про домашнє насилля вміщують або стандартні інструменти для відповідних платформ, або ж повністю відмовляються від таких. Американська та британська платформи все ж дотримуються класичного підходу, властивого і для інших курсів. Так, студентів активно залучають до спілкування у форумах, ставлячи до розгляду вузькі питання проблеми насилля та конкретні кейси, які необхідно обдумати та продискутувати.

Інший інструмент — електронна пошта — служить *каналом* для інформування студента поза платформою, тримає зв'язок з ним та забезпечує нагадування про активність на курсі. Це єдиний *канал*, представлений для забезпечення комунікації на всіх шести вивчених курсах, однак у випадку української студії він не передбачає постійної взаємодії зі студентом. Натомість «EdEra» — єдина з трьох платформа, яка дає можливість заповнення зворотної форми, що втім не пов'язана з проходженням курсу, але дає можливість студентам анонімно поділитися власним досвідом з іншими користувачами.

Підводячи підсумки третього розділу нашої магістерської роботи, ми можемо з упевненістю сказати, що найбільш розвиненим комунікативним інструментом онлайн-курсів про домашнє насильство є *ресурси*. З них розробники надають перевагу відеоформату, який представлений і в «класичному вигляді» статичної зйомки лектора, і з застосуванням додаткових інструментів (фото, ілюстрації, слайди презентацій тощо), і з унікальним стильовим оформленням. Другим поширеним інструментом є текст, що також має унікальні особливості представлення на окремих платформах; менш використовувані, але також важливі інструменти-*ресурси* — згадані компоненти відео, а також анімація, інфографіки, глосарії.

Щодо інструментів-*діяльностей*, то найпопулярнішим є використання тестів, які є обов'язковими та чітко структурованими для американської платформи, та довільними й також багатокomпонентними для британської й української. Інший вид такого інструменту — есе — чітко пов'язаний з *каналами-форумами*, який поширений для забезпечення внутрішньої комунікації студентів.

З усіх шести курсів ми можемо назвати найбільш насиченими *ресурсами* «Дім (не)безпеки», «Adressing Violence Through Patient Care» та «Violence Against Healthcare», *діяльностями* — усі MOOC від Coursera, а найбільш активними комунікаторами за допомогою *каналів* — програми від британської платформи. Усі ці особливості роблять онлайн-курси про домашнє насилля не просто навчальними програмами, а соціальними просвітницькими проєктами, що головним чином пропонують теоретичну інформацію, з якою студенти можуть працювати у довільний спосіб.

ВИСНОВКИ

Дослідження масових відкритих онлайн-курсів у нашій магістерській роботі виявило, що комунікативні інструменти є важливими компонентами, які забезпечують здійснення навчального процесу. Щоб зрозуміти зовнішні чинники, в яких формувалися платформи дистанційного навчання, ми здійснили порівняльний огляд історії MOOC у трьох різних середовищах.

Так, дистанційне навчання у США наразі перебуває на другому етапі розвитку: від зародження феномену масових відкритих онлайн-курсів до їхнього активного проникнення в різні види освіти. Такому успіху великою мірою посприяла підтримка університетських осередків, де стартували перші платформи та були створені перші курси. У роботі ми також дали визначення масового відкритого онлайн-курсу, що є структурованою навчальною програмою, розміщеною на спеціалізованій платформі, доступною за наявності інтернет-підключення та без необхідності сплачувати за користування навчальними матеріалами. Найбільш популярними MOOC на американських платформах ми вважаємо ті, що стосуються комп'ютерних наук, однак розмаїття тематики є все ж надзвичайно широким.

Британський досвід характеризується перейняттям тенденції до поєднання традиційної освіти з дистанційною. Підґрунтя для розвитку цього заклав існуючий уже понад півстоліття Відкритий Університет, який разом із вишамипартнерами королівства працює над платформою «Futurelearn» — своєрідним монополістом у сфері онлайн-навчання у Великій Британії. На відміну від американського ринку, що представлений кількома потужними платформами та численними менш поширеними освітніми проектами, британський ресурс не переймається монетизацією (хоча також потребує оплати за отримання сертифікатів), оскільки головним чином існує за урядові кошти. Окрім короткотермінових програм, закордонні платформи також пропонують

проходження циклів курсів, які називають спеціалізаціями чи мікрокредитами, і навіть забезпечують можливість отримати науковий ступінь онлайн.

Що ж до українського контексту, то вітчизняну онлайн-освіту головним чином репрезентують три платформи: «Prometheus», «EdEra» та «Vumonline». Усі вони виникли у 2014 році завдяки ініціативам невеликих команд та до сьогодні активно розвиваються, наповнюються новими курсами та збільшують кількість студентів. Ці платформи відокремлені від університетів, але часто співпрацюють з освітніми закладами, громадськими організаціями та державними інституціями.

Спільною особливістю для всіх трьох ресурсів є націленість на українську аудиторію. Так, найпоширенішими є курси на теми громадянської освіти, реформування педагогічних підходів у школі, саморозвитку. Мова навчальних матеріалів переважно українська. Також важливим є те, що фінансування на втілення нових курсів українських платформ отримане не з прибутку за умовний продаж цих курсів, а надходить завдяки добровільних внескам, краудфандинговим кампаніям та грантовим коштам.

Після історичного огляду ми перейшли до трьох вибраних платформ та проаналізували їхні внутрішні інтерфейси, щоб зрозуміти, які можливості студенти мають для організації свого навчання та для комунікації з іншими зареєстрованими на курс користувачами. Так, «Coursera» має найбільш деталізований інтерфейс, що вміщує такі компоненти, як огляд програми, журнал успішності, нотатки студента, доступні форуми, повідомлення та опис МООС. Верстка внутрішнього профілю на британській платформі значно лаконічніша та містить тільки прогрес, власне курс та стрічку коментарів-обговорення. Натомість українська студія здебільшого розробляє свої курси на базі Open edX, але водночас практикує створення проєктів на субдоменних ресурсах, що суттєво розширює можливості використання медіаінструментів та їхнього візуального представлення.

За аналогією до платформи організації навчального процесу «Moodle», ми розділили комунікативні інструменти, які використовують у масових відкритих онлайн-курсах, на три категорії та опрацювали кожен з них окремо, відштовхуючись від конкретних інструментів, що їх репрезентують. Усі категорії відрізняються за своїм функціональним призначенням: *ресурси* вміщують контент, але не дають можливості взаємодіяти з ним, тобто — забезпечують масовий рівень комунікації; *канали* забезпечують двосторонній зв'язок на міжособистісному рівні та при цьому можуть містити контент; а *діяльності* є інструментами, що цільово призначені для інтерактивного залучення студентів.

Кожна з платформ має власні особливості організації навчального процесу, які, як ми виявили, безпосередньо впливають на специфіку використання комунікативних інструментів. Ще більш унікальним є характер застосування таких інструментів в окремих масових відкритих онлайн-курсах, що зумовлено власними уподобаннями розробників конкретного МООС, їхнім уявленням про правильне представлення освітнього матеріалу за допомогою *ресурсів*, комунікацію з аудиторією через *канали* та необхідний рівень взаємодії.

Інструментарій платформи «Coursera» ми вважаємо базовим, адже в кожному з курсів обов'язково розвинуте таке меню: відео та текст як головні *ресурси*, тести — найпоширеніша *діяльність*, а форум — внутрішній *канал*, що є майданчиком для міжособистісної комунікації. Другорядними *ресурсами*, які поширені на платформі, є фото, ілюстрація, інфографіки, елементи презентації, які зазвичай виступають не самостійними одиницями, а комбінуються з базовим інструментарієм. Такого ж підходу дотримуються на британській платформі, яка втім відзначається створенням певного наративу в своїх курсах. Наприклад, розказана за допомогою ілюстрацій історія стає наративом курсу, до якого автори періодично звертаються при розкриванні тих чи інших тем МООС. Інструментарій «EdEra» визначений у більшості випадків можливостями системи Open edX, у інших же курсах при їхньому розміщенні на субдоменах

стратегія проходження курсу, а значить і використання представлених інструментах можуть бути цілком відмінні, нелінійні.

Усі три проаналізовані платформи однаково активно розвивають блог, який у нашому дослідженні ми вважаємо *каналом* комунікації: окрім поширення матеріалів авторів-членів команди, студенти можуть реагувати на публікації, поширювати їх у соціальних мережах, а також, як до прикладу на «Coursera», поділитися власною історією як випускника MOOC.

Щоб глибше проаналізувати особливості комунікативних інструментів, ми вирішили обрати єдину тему, яка б розкривалась у курсах всіх трьох вибраних платформ. Нею стала проблема домашнього насилля як один із актуальних глобальних викликів суспільства загалом у світі та, зокрема, в Україні. Особливими умовами, що посприяли на користь вибору такої тематики, стало загострення становища через пандемію коронавірусу навесні 2020 р., унаслідок якої населення стикнулося з вимушеною самоізоляцією. Так, використання можливостей онлайн-освіти може стати інструментом для просвітництва населення, засобом для боротьби та протидії злочинам домашнього насилля.

Проаналізувавши меню MOOC на «Coursera», «Futurelearn» та «EdEra» ми виявили 7 онлайн-курсів, прямо чи опосередковано дотичних до вибраної теми. З них ми працювали всього з шістьма, адже один із представлених курсів розміщений на британській платформі, яка практикує відкриття сесій до певних MOOC. Деякі з вибраних нами програм мають дуже чітку аудиторію, наприклад, медичні працівники, які працюють з жертвами насилля, а інші не передбачають жодних вимог до студентів, охочих навчатися.

Так, за нашими спостереженнями, найбазовіші *ресурси* текст і відео завжди взаємопов'язані в курсах про насильство. Щоб опанувати складний теоретичний матеріал, розробники повинні комбінувати типи сприйняття та навчальні формати, тому здебільшого інформація, подана в відеолекціях і текстових матеріалах, не дублюється, а є унікальною. Зв'язок між *ресурсами* визначає їхнє кількісне співвідношення, наприклад, тривалість лекцій збільшується за умови

переважання текстових складових (статей) як самостійних одиниць. При цьому, британська платформа структурно дуже чітко відділяє статті та відео, американська зосереджує на своїй базі ролики, а для читання пропонує студентам списки статей з гіперлінками, а українська об'єднує текст і відео в одній веб-сторінці, складовій обраного курсу.

Важливими є візуальне оформлення навчальних матеріалів. Оцінюючи цей компонент, ми відзначили, що проєкт української студії повністю витриманий в єдиному стилі: чорний фон відеолекцій, котрі містять також фірмову заставку-анімацію, фірмовий саундтрек та залучають акторську гру в стилі театру тіней. Усі ці техніки роблять курс «Дім (не)безпеки» абсолютно відмінним від інших розглянутих МООС, надають впізнаваності та емоційності.

Використання тестів розробниками МООС про домашнє насильство зумовлене різними мотивами, що зумовлюють і структурне розміщення тесту відносно всього курсу, і результат при проходженні такої *діяльності*. В усіх трьох випадках платформ та вибраних курсів ми стикнулися з тенденційністю МООС на одній платформі: на «Coursera» розробники звертаються до такого інструменту з метою оцінити здобуті студентами знання на курсі, дати фідбек за 100%-шкалою; на «Futurelearn» тести є несистематизованим інструментом, що не потребує ні обов'язкової участі, ні оцінки; зовсім добровільним є проходження тесту від проєкту «EdEra», який дозволяє отримати розуміння, наскільки добре людина володіє знаннями про домашнє насильство без проходження курсу.

Найбільш активною з трьох платформ щодо залучення *діяльності* є американська платформа, яка також залучає студентів до написання коротких текстових есеїв чи зйомки їх у відеоформаті. Таке завдання завжди передбачає подальшу оцінку студентом робіт його поточних однокурсників, що відбувається завдяки *каналу* форуму.

Форум, як розглянутий раніше нами інструмент, наявний у випадку курсів про насилля не всюди — він зовсім не представлений в українському проєкті.

Тим не менше, ми зуміли відстежити активність студентів на форумах та зробили наступний висновок: на перших тижнях спостерігається найвища активність, коли студенти знайомляться, діляться історіями вибору курсів, обговорюють питання тижня, але до кінця курсу участь є вкрай низькою та зводиться майже до нуля. Це пов'язано і з різним темпом навчання студентів, і зі зниженням їхньої вмотивованості до проходження курсу загалом, у тому числі — про домашнє насилля.

Відрізняє комунікаційні характеристики платформи «Futurelearn» активне залучення електронної пошти як зовнішнього каналу для зв'язку зі студентами проаналізованих курсів. Так, ми зареєструвались на всі курси через особисті профілі на платформах, тому мали змогу отримувати листи-сповіщення спільноти. У випадку британської платформи це були привітання з реєстрацією на курс, нагадування про новий тиждень, нагадування про відсутність тривалої активності, тематичні добірки, новини спільноти. Листи від американської платформи обмежувалися подвійними привітаннями від спільноти «Coursera» та розробників-лекторів конкретного курсу. Канал електронної пошти зовсім не застосований у проєкті «EdEra», хоча охочі можуть підписатися на новини. Такі особливості ми вважаємо пов'язаними з метою розробників: британська й американська платформи намагаються забезпечити студентів навчанням на повноцінних онлайн-дисциплінах, а український проєкт прагне до виходу в офлайн-середовище, виконуючи просвітницьку мету.

Підсумовуючи, ми дійшли висновку, що великою мірою відповідальність за якість застосування тих чи інших інструментів лежить на розробниках курсів. При цьому, якщо «Futurelearn» уважно стежить за якістю контенту, хоч і приймає МООС, підготовлені та відзняті вишами-партнерами, то на «Coursera» можна натрапити на відео, що є відверто низької якості, з технічними помилками в звуковому оформленні, котрі заважають сприймати навчальний матеріал. У випадку української платформи, попри набагато нижчу кількість курсів, команда

пропонує освітні продукти високої якості, розроблені зусиллями самих працівників студії.

Зрештою, ми можемо стверджувати, що представленість цифрових комунікацій у сучасних масових відкритих онлайн-курсах є доволі широкою. Кожен розробник самостійно вибирає підходящі інструменти, послуговуючись як базовими інструментами (відео, текст, форум, тести), так і другорядними, менш самостійними.

У всіх випадках різні підходи зумовлені метою курсу: підготувати медичного працівника до спілкування з жертвою, роз'яснити детально можливі наслідки гендерного насилля чи доступно описати безпосередньо типи домашнього насилля. Кожен із проаналізованих MOOC має якісно наповнений контент та переваги чи недоліки у його подачі. Так, ми вважаємо, що потребують переосмислення формати форумів і статичних відеолекцій, а прихований потенціал мають інфографіки, комікси, анімації тощо. Утім, виходячи з результатів нашої роботи, ефективна онлайн-освіта у будь-якому разі неможлива без використання інструментів цифрової комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алакозова П. Українські освітні онлайн-платформи [Електронний ресурс] / Поліна Алакозова. — 2015. — С.16-19. — Режим доступу до ст. : <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/11088/16-20.pdf?sequence=1>
2. Байсара Л. MOOCs (масові відкриті онлайн-курси) як форма доставки навчального матеріалу [Електронний ресурс] / Л. І. Байсара // Вісник Дніпропетровського університету. — Педагогіка і психологія. — №20. — 2014. — С. 118-125 — Режим доступу до ст. : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vdupp_2014_22_20_18.pdf
3. Бацуровська І. Історія розвитку масових відкритих он-лайн курсів в освіті [Електронний ресурс] / І. В. Бацуровська, А. М. Джаландінова // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. — 2015. — С. 63-66. — Режим доступу до ст. : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apdytp_2015_1_20.pdf
4. Ворох А. Інноваційні стратегії дистанційної освіти: Coursera [Електронний ресурс] / А. Ворох, Є. Коваль // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — №18. — 2013. — С. 6-15. — Режим доступу до ст. : [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vlup_2013_18\(1\)_3.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vlup_2013_18(1)_3.pdf)
5. Гордієнко Т. Співзасновник EdEra Ілля Філіпов: Технологія віртуальної реальності увійде в онлайн-освіту [Електронний ресурс] / Тетяна Гордієнко. — 2018. — Режим доступу до ст. : <https://detector.media/production/article/141612/2018-10-09-spivzasnovnik-edera-illya-filipov-tekhnologiya-virtualnoi-realnosti-uviide-v-onlain-osvitu/>

6. Замулин И. Основные исторические этапы и аспекты становления современного дистанционного образования и некоторые платформы его реализации [Электронный ресурс] / Иван Замулин // Вестник Хакасского государственного университета им. Н. Ф. Катанова. — Наука об образовании. — 2019. — С. 111-112. — Режим доступа до ст. : <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-istoricheskie-etapy-i-aspekty-stanovleniya-sovremennogo-distsionnogo-obrazovaniya-i-nekotorye-platformy-ego-realizatsii>
7. Каїро А. Функціональне мистецтво: вступ до інфографіки та візуалізації / Альберто Каїро [пер. з англ. Л. Белей]. — Л: Видавництво Українського католицького університету, 2017. — 350 с.
8. Курінний А. Створення та розробка онлайн-курсу на платформі Open edX [Електронний ресурс] / А. В. Курінний, В. В. Вольвач, В. І. Дарій // Вдосконалення вищої медичної освіти. — №2. — 2017. — С. 38. — Режим доступу до ст. : https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/med_osvita/article/view/7608
9. Лотоцька А. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації [Електронний ресурс] / Алевтина Лотоцька, Оксана Пасічник. — 2020. — С. 36. — Режим доступу до ст. : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>
10. Максименко Л. Нові технології в освіті: масові відкриті онлайн-курси (МВОК) [Електронний ресурс] / Л. М. Максименко. — Постметодика. — №1. — 2015. — С. 49. — Режим доступу до ст. : <https://issuu.com/igor.poltava/docs/pm120>
11. Мірошник Р. 120 безкоштовних онлайн-курсів від українських навчальних платформ: Prometheus, Edera, ВУМonline, Wisecow [Електронний ресурс] / Раїса Мірошник. — 2019. — Режим доступу до ст. : <https://life.pravda.com.ua/society/2019/08/5/237759/>

12. На тлі карантину в Україні майже вдвічі зростає кількість скарг на домашнє насильство [Електронний ресурс]. — 2020. — Режим доступу до ст. : <https://www.5.ua/suspilstvo/nasyilstvo-213365.html>
13. Огієнко О. Тенденції реформування вищої освіти Великої Британії в контексті євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / О. І. Огієнко. — 2014. — Режим доступу до ст. : <http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/2294/1/Tendentsii%20reformuvannia%20vyshchoi%20osvity.pdf>
14. Петренко С. Сутність та особливості українських платформ масових відкритих онлайн-курсів (МВОК) [Електронний ресурс] / Сергій Петренко. Інноватика у вихованні. — №11. — 2020. — С. 167-168. — Режим доступу до ст. : <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/260/238>
15. Підвищення кваліфікації вчителів [Електронний ресурс]. — 2020. — Режим доступу до ст. : <https://prometheus.org.ua/courses-for-teachers/>
16. Публічний звіт Відкритого Університету Майдану [Електронний ресурс]. — 2018. — С. 16. — Режим доступу до ст. : https://issuu.com/vumonline/docs/_9
17. Ринок онлайн освіти в Україні — аналітичний огляд [Електронний ресурс]. — 2020. — Режим доступу до ст. : <https://proconsulting.ua/ua/pressroom/rynok-onlajn-obrazovaniya-v-ukraine-analiticheskij-obzor>
18. Різун В. Теорія масової комунікації [Підручник для студ. галузі 03 «журналістика та інформація»] / Володимир Різун. — К.: Видавничий центр «Просвіта», 2008.— 260 с.
19. Рубрикатор курсів [Електронний ресурс]. — 2020. — Режим доступу до ст. : <https://vumonline.ua/circle/>
20. Руденко Н. Інтерактивність як спосіб ефективної взаємодії і навчання студентів [Електронний ресурс] / Наталія Руденко // Нова педагогічна

думка. — № 1. — 2014. — С. 25-29. — Режим доступу до ст. : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_1_8

21. Сисоєва С. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / Світлана Сисоєва. — К.: Рідна школа, 2011. — С. 284.

22. Скиба Ю. Класифікація методів педагогічних досліджень [Електронний ресурс] / Юрій Скиба // Вища освіта України. — № 2. — 2016. — С. 51-59. — Режим доступу до ст. : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2016_2_10

23. Студія онлайн-освіти : #EdEra_Dictionary [Електронний ресурс]. — 2020. — Режим доступу до ст. : <https://www.instagram.com/p/CAnBIUyH7cP/?igshid=6rxpo18kdj9>

24. Тепла М. Масові відкриті онлайн-курси в Україні: сучасні тенденції розвитку, можливості та досягнення [Електронний ресурс] / Мирослава Тепла. — 2016. — С. 82-84. — Режим доступу до ст.: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/20402/82-84.pdf?sequence=1>

25. Фоменко А. Сучасні умови розвитку краудфандингу в Україні / А. О. Фоменко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — № 3 — 2013. — С. 93.

26. Що таке Moodle [Електронний ресурс]. — 2018. — Режим доступу до ст. : <https://moodle.org/mod/page/view.php?id=8174>

27. Applying to a university degree program during COVID-19 just got easier [Електронний ресурс]. — 2020. — Режим доступу до ст. : <https://blog.coursera.org/applying-to-a-university-degree-program-during-covid-19-just-got-easier/>

28. Auyeung V. Review: To MOOC or not to MOOC: Issues to consider for would-be MOOC academic leads [Електронний ресурс] / Vivian Auyeung. — 2015. — С. 64-73. — Режим доступу до ст. : <https://www.kcl.ac.uk/study/learningteaching/kli/Publications/Hern-J/Journals/hernjvol9.pdf#page=67>

29. Beaven T. The Open Translation MOOC: Creating Online Communities to Transcend Linguistic Barriers [Электронный ресурс] / Tita Beaven, Anna Comas-Quinn, Mirjam Hauck // Journal of Interactive Media in Education. — 2013. — Режим доступа до ст. : <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1034720.pdf>
30. Benedict D. Supplementing Education with Technology [Электронный ресурс] / Derek Benedict. — 2016. — С. 3-4. — Режим доступа до ст. : <https://cpb-us-w2.wpmucdn.com/portfolio.newschool.edu/dist/6/10191/files/2016/05/final-pdf-21vtmen.pdf>
31. Capstone Projects [Электронный ресурс]. — 2020. — Режим доступа до ст. : <https://learner.coursera.help/hc/en-us/articles/208280316>
32. Cashmore A. 8 FutureLearn courses rated the best of 2019. [Электронный ресурс] / Aimee Cashmore. — 2020. — Режим доступа до ст. : <https://www.futurelearn.com/info/press-releases/8-futurelearn-courses-rated-the-best-online-courses-of-2019>
33. Costa K. The Use of Moodle e-learning Platform: A Study in a Portuguese University [Электронный ресурс] / Karolina Costa, Helena Alvelos, Leonor Teixeira. — 2012. — Режим доступа до ст. : <https://doi.org/10.1016/j.protecy.2012.09.037>
34. COVID-19 and Ending Violence Against Women and Girls. Issue brief. [Электронный ресурс]. — 2020. — Режим доступа до ст. : <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls-en.pdf?la=en&vs=5006>
35. Daniel J. Making Sense of MOOCs: Musings in a Maze of Myth, Paradox and Possibility [Электронный ресурс] / John Daniel // Journal of Interactive Media in Education. — №3. — 2012. — Режим доступа до ст. : <http://doi.org/10.5334/2012-18>
36. Daniel J. The Future of MOOCs: Adaptive Learning or Business Model? [Электронный ресурс] / John Daniel, Esteban Vázquez Cano, Merce Gisbert Cervera

// Universities and Knowledge Society Journal/ — №12(1). — 2015. — С. 64-73. —
Режим доступа до ст. : <http://dx.doi.org/10.7238/rusc.v12i1.2475>

37. Epelboin Y. MOOC in Europe [Электронный ресурс] / Yves Epelboin. — 2013. — С. 8. — Режим доступа до ст. : https://www.eunis.org/ejheit/wp-content/uploads/2013/11/MOOC_in_Europe1.pdf

38. Gaebel M. MOOCs — Massive Open Online Courses [Электронный ресурс] / Michael Gaebel. — 2014. — С. 3. — Режим доступа до ст. : <https://eua.eu/downloads/publications/moocs%20-%20massive%20open%20online%20courses.pdf>

39. Hawkrige D. Science for the Thousands: The Open University of Great Britain [Электронный ресурс] / David Hawkrige. — 1970. — Режим доступа до ст. : <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED047489.pdf>

40. Is a Graduate Degree Worth It? [Электронный ресурс]. — 2019. — Режим доступа до ст. : <https://blog.coursera.org/is-a-graduate-degree-worth-it/>

41. Kolowich S. A University's Offer of Credit for a MOOC Gets No Takers [Электронный ресурс] / Steve Kolowich. — 2013. — Режим доступа до ст. : <https://www.chronicle.com/article/A-Universitys-Offer-of-Credit/140131>

42. Lederman D. MOOC Platforms' New Model Draws Big Bet From Investors [Электронный ресурс] / Doug Lederman. — 2019. — Режим доступа до ст. : <https://www.insidehighered.com/digital-learning/article/2019/05/22/investors-bet-big-companies-formerly-known-mooc-providers>

43. Mendez M. European MOOC Platforms Plan New Generation of Microcredentials [Электронный ресурс] / Manoel Cortes Mendez. — 2019. — Режим доступа до ст. : <https://www.classcentral.com/report/european-mooc-platforms-plan-new-generation-of-microcredentials/>

44. Moe R. The brief & expansive history (and future) of the MOOC: Why two divergent models share the same name [Электронный ресурс] / Rolin Moe. — 2015. — Режим доступа до ст. : <https://scholarworks.umb.edu/ciee/vol2/iss1/2/>

45. Noer M. One Man, One Computer, 10 Million Students: How Khan Academy Is Reinventing Education [Электронный ресурс] / Michael Noer. — 2012. — Режим доступа до ст. : <https://www.prisim.com/wp-content/uploads/2013/12/One-Man-One-Computer-10-Million-Students-How-Khan-Academy-Is-Reinventing-Education-Forbes.pdf>
46. Parr C. Futurelearn picks league table stars for debut line-up [Электронный ресурс] / Chris Parr. — 2012. — Режим доступа до ст. : <https://www.timeshighereducation.com/futurelearn-picks-league-table-stars-for-debut-line-up/422182.article>
47. Peters G. A supply sided analysis of leading MOOC platforms and universities [Электронный ресурс] / Georg Peters, Jan Seruga. — 2016. — Режим доступа до ст. : <https://doi.org/10.34105/j.kmel.2016.08.011>
48. Pujol N. Freemium: attributes of an emerging business model [Электронный ресурс] / Nicolas Pujol. — 2010. — Режим доступа до ст. : <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1718663>
49. Ross J. Teacher Experiences and Academic Identity: The Missing Components of MOOC Pedagogy [Электронный ресурс] / Jen Ross, Christine Sinclair, Jeremy Knox // MERLOT Journal of Online Learning and Teaching. — №1. — 2014. — Режим доступа до ст. : https://jolt.merlot.org/vol10no1/ross_0314.pdf
50. The Maturing of the MOOC / Stephen Haggart. — London : Department for Business, Innovation and Skills, 2013. — 123 p.
51. The Udemy Business Model — How Does Udemy Make Money? — 2020. — Режим доступа до ст. : <https://productmint.com/the-udemy-business-model-how-does-udemy-make-money/>
52. Thompson C. How Khan Academy Is Changing the Rules of Education [Электронный ресурс] / Clive Thompson. — 2011. — Режим доступа до ст. : https://www.wired.com/2011/07/ff_khan/
53. Williams R. Blogs and Forums as Communication and Learning Tools in a MOOC [Электронный ресурс] / Roy Williams, Jenny Mackness. — 2010. — Режим

доступу до ст. :

https://researchportal.port.ac.uk/portal/files/108970/Blogs_and_Forums_as_Communication_Tools_in_a_MOOC.pdf

54. 2019's Most Popular Courses [Электронный ресурс]. — 2019. —
Режим доступа до ст. : <https://www.coursera.org/collections/popular-courses-2019>

ДОДАТКИ

Додаток А

Загальні дані про вибрані МООС

курс	платформа	розробник	географія за розробником	сумарна к-сть зареєстрованих (травень 2020)	к-сть тижнів	рік відкриття
«Confronting Gender Based Violence: Global Lessons for Healthcare Workers»	«Coursera»	Університет Джонса Хопкінса	штат Меріленд, США	більше 13 000	4	2016
«Violence Against Healthcare»	«Coursera»	Університет Женеви	Швейцарія	близько 2000	6	2017
«Understanding Violence»	«Coursera»	Університет Еморі	штат Джорджія, США	більше 18 000	6	2014
«Adressing Violence Through Patient Care»	«Futurelearn»	Університет Бергену	Норвегія	інф. недоступна	3	2019
«Understanding Gender Inequality»	«Futurelearn»	Університет Екзетеру	Англія, Велика Британія	інф. недоступна	4	2019
«Дім (не)безпеки»	«EdEra»	EdEra і ОБСЄ	Україна	інф. недоступна	нефіксована (3 блоки)	2019

Використання інструментів-ресурсів вибраними платформами

курс	платформа	відео	текст	інфо- графіка	анімація	ілюстрація	глосарій	презен- тація (Powerpoint)
«Confronting Gender Based Violence»	«Coursera»	+	+	+	-	-	-	-
«Violence Against Healthcare»	«Coursera»	+	+	-	-	-	+	-
«Understanding Violence»	«Coursera»	+	+	-	-	-	-	+
«Adressing Violence Through Patient Care»	«Futurelearn»	+	+	+	+	+	-	-
«Understanding Gender Inequality»	«Futurelearn»	+	+	+	+	-	-	-
«Дім (не)безпеки»	«EdEra»	+	+	+	+	+	+	+

Особливості застосування інструментів-діяльностей

курс	платформа	вид діяльності	порядок проходження	структура/форма	умови	мета	результат
«Confronting Gender Based Violence»	«Coursera»	тест	після 1-3 тижнів з 4	8-12 запитань із одною чи кількома правильними варіантами відповіді	визначений час (8, 24, 30 хв.), можливість пройти максимум 3 рази протягом 8 годин	оцінити отриманий рівень знань	оцінка за 100%-шкалою; для успішного проходження необхідно 80% правильних відповідей
		есе	після 1-3 тижнів з 4	текст до 200 слів англійською мовою	невизначений час, але є дедлайн; обов'язкове для виконання наступної діяльності	оцінити вміння критично мислити	залежить від оцінки студентів, що узалежнює його від інших учасників
		оцінка завдань	після 1-3 тижнів з 4	довільна (текст-коментар у форумі)	можливість пройти за бажанням, доступно тільки після написання есе	проаналізувати досвід інших студентів	зараховане виконання завдання
«Violence Against Healthcare»	«Coursera»	тест	після 2-6 тижнів з 6	8-11 запитань із одною чи кількома правильними варіантами відповіді	визначений час (20 або 30 хв.), можливість пройти максимум 3 рази протягом 8 годин	оцінити отриманий рівень знань	оцінка за 100%-шкалою; для успішного проходження необхідно 80% правильних відповідей
		есе	під час 1 тижня з 6	текст від 200 слів англійською мовою	невизначений час, але є дедлайн; обов'язкове для виконання наступної діяльності	оцінити вміння критично мислити	залежить від оцінки студентів, що узалежнює його від інших учасників
		оцінка завдань	під час 1 тижня з 6	довільна (текст-коментар у форумі)	можливість пройти за бажанням, доступно тільки після написання есе	проаналізувати досвід інших студентів	зараховане виконання завдання
«Understanding Violence»	«Coursera»	тест	після 1-4 тижнів з 6	10-12 запитань із одною чи кількома правильними варіантами відповіді	визначений час (від 20 до 30 хв.), можливість пройти максимум 3 рази протягом 8 годин	оцінити отриманий рівень знань	оцінка за 100%-шкалою; для успішного проходження необхідно 80% правильних відповідей
		есе	під час 5-6 тижнів з 6	текст понад 750 слів та текст понад 500 слів або ж відео від 1 до 5 хвилин	невизначений час, але є дедлайн; обов'язкове для виконання наступної діяльності	оцінити вміння критично мислити	залежить від оцінки студентів, що узалежнює його від інших учасників

		оцінка завдань	під час 5-6 тижнів з 6	довільна (текст-коментар у форумі)	можливість пройти за бажанням, доступно тільки після написання есе	проаналізувати досвід інших студентів	зараховане виконання завдання
«Addressing Violence Through Patient Care»	«FutureLearn»	тест	під час 1-2 тижнів з 3	2 запитання з теми або 1 запитання напередодні читання тексту	безлімітна кількість спроб, можливість повернутися коли завгодно	з'ясувати розуміння проблеми студентами	не передбачає оцінки; дає студентові можливість побачити свій рівень знань
«Understanding Gender Inequality»	«FutureLearn»	тест	після і під час 1-3 тижнів	5-10 запитань із одною чи кількома правильними відповідями	безлімітна кількість спроб, можливість повернутися коли завгодно	закріпити знання	не передбачає оцінки; дає студентові можливість побачити свій рівень знань
		опитування	під час 4 тижня	1 запитання з 1 відповіддю	одна спроба; можливість пропустити і повернутися коли завгодно	отримати суб'єктивну думку студентів	оцінка думки студентів щодо поставленої проблеми
«Дім (не)безпечки»	«EdEra»	тест	напередодні всього курсу	7 запитань із єдиним правильним варіантом відповіді	можливість пройти за бажанням	з'ясувати розуміння проблеми студентами	не передбачає оцінки; дає студентові можливість побачити свій рівень знань

Інструменти-канали для комунікації студентів і розробників

курс	плат-форма	інструмент	строки використання	активність студентів (травень 2020)	обов'язковість	форма	мета
«Confronting Gender Based Violence»	«Coursera»	форум	1 раз посеред тижня (форум за темою) та щотижня у довільному порядку (форум-підсумок тижня)	знижується до кінця курсу	добровільна участь	стрічка коментарів усіх студентів за хронологією	спонукати студентів до обговорення окремої теми або - обговорити підсумки тижня
		електронна пошта	після реєстрації на курс	індивідуальна	обов'язкова з боку спільноти, добровільна з боку студентів	2 вхідні привітальні листи (від спільноти та від розробників)	привітати нових зареєстрованих студентів на курсі
«Violence Against Healthcare»	«Coursera»	форум	1 раз посеред тижня (форум за темою) та у довільному порядку (форум-підсумок тижня)	знижується до кінця курсу	добровільна участь	стрічка коментарів усіх студентів за хронологією	спонукати студентів до обговорення окремої теми або - обговорити підсумки тижня
		електронна пошта	після реєстрації на курс	індивідуальна	обов'язкова з боку спільноти, добровільна з боку студентів	2 вхідні привітальні листи (від спільноти та від розробників)	привітати нових зареєстрованих студентів на курсі
«Understanding Violence»	«Coursera»	форум	посеред тижня (форум за темою) та у довільному порядку (форум-підсумок тижня)	знижується до кінця курсу	добровільна участь	стрічка коментарів усіх студентів за хронологією	спонукати студентів до обговорення окремої теми або - обговорити підсумки тижня
		електронна пошта	після реєстрації на курс	індивідуальна	обов'язкова з боку спільноти, добровільна з боку студентів	2 вхідні привітальні листи (від спільноти та від розробників)	привітати нових зареєстрованих студентів на курсі

«Adressing Violence Through Patient Care»	«Futurelearn»	форум	2 цільові дискусії та коментарі до кожного елементу курсу	знижується до кінця курсу	добровільна участь в обох випадках	стрічка коментарів усіх студентів за хронологією; можливість коментувати коментарі й ставити вподобання	спонукати студентів до обговорення окремої теми або - обговорити підсумки тижня
		електронна пошта	після реєстрації на курс і щотижня з початком модулю	індивідуальна	обов'язкова з боку спільноти, добровільна з боку студентів	вхідні привітальні листи, дайджести новин, добірки курсів за вподобаннями	регулярно підтримувати комунікацію зі студентом на рівні курсу та загалом платформи
«Understanding Gender Inequality»	«Futurelearn»	форум	11 цільових дискусій та коментарі до кожного елементу курсу	знижується до кінця курсу	добровільна участь в обох випадках	стрічка коментарів усіх студентів за хронологією; можливість коментувати коментарі й ставити вподобання	спонукати студентів до обговорення проблеми, дотичної до теми
		електронна пошта	після реєстрації на курс і щотижня з початком модулю	індивідуальна	обов'язкова з боку спільноти, добровільна з боку студентів	вхідні привітальні листи, дайджести новин, добірки курсів за вподобаннями	регулярно підтримувати комунікацію зі студентом на рівні курсу та загалом платформи
«Дім (не)безпеки»	«EdEra»	зворотня форма	напередодні курсу або в будь-який бажаний час	інф. недоступна	добровільна анонімна участь	Google форма з зазначенням імені, статі та р. н.	студентів: поділитися досвідом; авторів: отримати дані у просвітницьких кампаніях

